

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ

ANTROPOLOGIE

VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY PĚSTOUNŮ

Diplomová práce

Obor studia: Andragogika

Autor: Bc. Libuše Satorová, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Vzdělávací potřeby
pěstounů* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní
zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 12. 12. 2019

Podpis

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Libuše Satorová, DiS.
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociologie – Andragogika
Obor obhajoby práce:	Andragogika
Vedoucí práce:	PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Vzdělávací potřeby pěstounů
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na vzdělávací potřeby pěstounů a je rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou. V teoretické části je věnována pozornost systému náhradní rodinné péče v České republice, pěstounské péči, dohodám o výkonu pěstounské péče a vzdělávání a vzdělávacím potřebám. Empirická část se zabývá výzkumem, který je zaměřený na vzdělávací potřeby pěstounů a jejich spokojenost se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů, který byl proveden v konkrétní doprovázející organizaci XY.
Klíčová slova:	Pěstounská péče, osoba pečující, vzdělávací potřeby, vzdělávání dospělých, doprovázející organizace
Title of Thesis:	Educational needs of foster parents
Annotation:	This diploma thesis, which focuses on the educational needs of foster parents, is divided into a theoretical and empirical part. The system of substitute family care in Czech republic, foster care, agreements connected to foster care, education and educational needs are described in

	the first part. The empirical part deals with the research of foster parents' educational needs, their satisfaction and also the educational courses which are currently offered. The research was carried out with the cooperation of organisation XY.
Keywords:	Foster care, person caring, educational needs, adult education, accompanying organization
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha č. 1 – Záznamový arch (dotazník) Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru
Počet literatury a zdrojů:	26
Rozsah práce:	94 s. (127 598 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	7
1 Systém náhradní rodinné péče v České republice	9
1.1 Legislativní ukotvení náhradní rodinné péče v České republice	11
1.2 Orgány sociálně-právní ochrany v České republice	11
1.3 Formy náhradní péče v České republice.....	13
2 Pěstounská péče.....	17
2.1 Pěstoun.....	19
2.1.1 Osoba pečující.....	20
2.1.2 Osoba v evidenci	20
2.2 Typy pěstounské péče.....	20
2.2.1 Zprostředkování pěstounské péče.....	22
2.3 Odborná příprava a povinné vzdělávání pěstounů	26
3 Dohody o výkonu pěstounské péče	28
3.1 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče.....	30
3.2 Doprovázející organizace	31
4 Vzdělávání dospělých a vzdělávací potřeby.....	35
4.1 Celoživotní učení	36
4.2 Vzdělávací potřeby.....	38
5 Metodika sběru dat	43
5.1 Výzkumný cíl a výzkumná otázka	43
5.2 Metoda sběru dat.....	44
5.3 Strategie tvorby otázek do osnovy polostrukturovaného rozhovoru	46

5.4	Výzkumný vzorek	51
5.5	Sběr dat a jejich zpracování	52
5.6	Prezentace výsledků výzkumu.....	57
5.6.1	Vzdělávací potřeby pěstounů.....	58
5.6.2	Oblasti a témata vzdělávacích akcí – nejvíce pro pěstouny potřebné.....	64
5.6.3	Oblasti a témata vzdělávacích akcí – nejvíce pěstouny zajímají	66
5.6.4	Spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů	68
5.6.5	Využití informací získaných v průběhu vzdělávacích akcí v praxi	70
5.6.6	Názor na povinnost pěstounů – vzdělávat se.....	71
5.6.7	Volné vyjádření názoru pěstouna.....	73
	Závěr výzkumu	75
	Závěr	78
	Zdroje	80
	Seznam zkratk.....	82
	Seznam grafů	83
	Seznam obrázků	84
	Seznam příloh	85
	Přílohy.....	86

Úvod

V diplomové práci se věnuji vzdělávacím potřebám pěstounů. **Cílem této diplomové práce je zjistit vzdělávací potřeby pěstounů a spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů.** Pro dosažení cíle provádím analýzu vzdělávacích potřeb pěstounů v konkrétní doprovázející organizaci, kterou pro účely této diplomové práce označuji jako „doprovázející organizace XY“, jelikož jsem získala svolení organizace k realizaci výzkumného šetření, ale s podmínkou zachování její anonymity. Zjišťuji, jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají, jaké informace jsou pro ně důležité a které oblasti či témata je během vzdělávání nejvíce zajímají a jsou pro ně potřebné v rámci výkonu pěstounské péče. Dále zkoumám jejich spokojenost se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů a to, zda je tato nabídka vzdělávacích kurzů v souladu s jejich potřebami.

V teoretické části práce se zaměřuji na systém náhradní rodinné péče v České republice, který stručně popisuji a následně vysvětluji jednotlivé formy náhradní rodinné péče, kterými jsou osvojení, pěstounská péče, poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje, a svěřením dítěte do péče jiné osoby. Pěstounské péči věnuji největší prostor, jelikož se v diplomové práci zabývám právě touto formou náhradní rodinné péče. Zaměřuji se nejen na legislativní ukotvení a podmínky pěstounské péče, ale také na rozlišení toho, kdo je osoba pečující a osoba v evidenci a co je nutné k tomu, aby se daná osoba mohla stát pěstounem. Dále se v práci věnuji dohodám o výkonu pěstounské péče a doprovázejícím organizacím (pověřeným osobám), jelikož výzkum provádím právě v jedné z nich. V poslední kapitole teoretické části diplomové práce se věnuji vzdělávání dospělých, a především pak vzdělávacím potřebám, jelikož výzkumná část této diplomové práce je na ně zaměřená.

V empirické části diplomové práce uvádím cíl výzkumu, výzkumné otázky a dílčí cíle, metodu sběru dat a popis výzkumného vzorku. Dále popisuji sběr dat, jejich následné vyhodnocení a prezentuji výsledky výzkumu.

Problematice pěstounské péče se věnuje mnoho autorů, stejně jako vzdělávání dospělých, a je tak možné nalézt velké množství odborné literatury, se kterou v diplomové práci pracuji a řádně odkazuji (seznam zdrojů je uveden na konci diplomové práce). Především pak pracuji s platnou legislativou.

Téma diplomové práce, vzdělávací potřeby pěstounů, je andragogické. Hlavní pozornost věnuji tomu, jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají a jak jsou spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů. Zaměřuji se tak na vzdělávání dospělých, konkrétně pěstounů, kteří mají zákonem stanovenou dobu povinného vzdělávání na 24 hodin za 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a zkoumám, jak je tato povinnost naplňována (Ust. § 47a odst. 2 písm. f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Toto téma jsem si vybrala, jelikož mám osobní zkušenost s danou cílovou skupinou, téma týkající se vzdělávání a pěstounské péče mě velmi zajímá a ráda bych se tématu pěstounské péče věnovala i v budoucnu.

Teoretická část

1 Systém náhradní rodinné péče v České republice

V této kapitole se věnuji systému náhradní rodinné péče v České republice. Považuji za nezbytné uvést celý systém náhradní rodinné péče, jehož součástí je pěstounská péče, na kterou je práce zaměřená, z důvodu pochopení celého kontextu dané problematiky. Uvádím zde obecné informace o náhradní rodinné péči, legislativní ukotvení náhradní rodinné péče v České republice a orgány sociálně-právní ochrany dětí. Dále vyjmenovávám jednotlivé formy náhradní rodinné péče, které stručně charakterizují a zmiňuji jejich podmínky.

Nejprve vysvětlím základní pojmy, se kterými budu dále pracovat. Náhradní výchova či náhradní péče je nadřazená náhradní rodinné péči, jelikož pod tento pojem spadá i forma péče o dítě, která neprobíhá v rodině, nýbrž v ústavu (Trnková, 2018).

Nejdůležitějším subjektem všech forem náhradní péče je dítě, o kterém se v daných případech rozhoduje, přičemž největší důraz je kladen na zájem tohoto dítěte. Za dítě je považována každá lidská bytost, která je mladší 18 let (nedosáhla-li, dle právního řádu, dříve zletilosti). Každé dítě v České republice má právo na zajištění náhradní péče od státu v případech, kdy mu není umožněno vyrůstat ve své biologické rodině (Trnková, 2018, s.11).

V případě, kdy dítě nemá možnost vyrůstat se svými rodiči, kteří by mu zajistili příznivé výchovné prostředí a podmínky, je péče o dítě zajištěná pomocí náhradní péče. Nejčastějšími důvody, kdy dítě nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, jsou, že se o něj jeho vlastní, biologičtí rodiče, nemohou či dokonce nechtějí starat, jelikož jsou nemocní, lhostejní, závislí, nevyzrálí,

nachází se ve špatné finanční situaci nebo tíživé životní situaci (Matějček, 1999, s. 31–33).

Rozlišujeme dva typy náhradní péče o dítě – péči rodinného typu a ústavního typu. První z nich, náhradní péče rodinného typu se vyznačuje tím, že probíhá v rodině, a je možné sem zařadit osvojení, pěstounství, poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje, a svěřením dítěte do péče jiné osoby. Druhý typ, ústavní výchova, je charakteristická tím, že probíhá v ústavních zařízeních (Trnková, 2018, s. 12).

V případech, kdy je vážně ohrožen vývoj či tělesný, rozumový nebo duševní stav dítěte a existují vážné důvody, kvůli kterým se rodiče nejsou schopni postarat o své dítě, může být soudem nařízena ústavní výchova. Toto opatření se použije pouze v situaci, kdy předchozí učiněná opatření nevedla k nápravě a současně soud musí vždy nejprve zvážit, zda neexistuje jiná možnost, a to svěřit dítě do péče fyzické osoby (Ust. § 971 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní, což vyplývá z občanského zákoníku (Ust. § 958 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Současně nesmí být opomenut fakt, že soud nemůže rozhodnout o ústavní výchově z důvodů nedostatečných bytových poměrů nebo majetkových poměrů rodičů dítěte nebo osob, jimž bylo dítě svěřeno do péče, v situacích, kdy jsou tyto osoby jinak schopny zabezpečit řádnou výchovu dítěte a řádně plnit své, zákonem stanovené, povinnosti (Ust. § 971 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

V České republice se velmi zřídka stává, že by děti svěřené do náhradní rodinné péče byly sirotci (děti, kterým zemřeli oba rodiče). Ve většině případů jde o tzv. sociálně osiřelé děti, což jsou děti, které mají alespoň jednoho rodiče,

avšak ti se o dítě nechtějí nebo nemohou starat. Důvody pro takové jednání jsem již zmiňovala výše (Trnková, 2018, s. 12-13).

1.1 Legislativní ukotvení náhradní rodinné péče v České republice

V této části práce uvádím legislativní ukotvení náhradní rodinné péče v České republice. Práva dětí ve všech formách náhradní rodinné péče jsou zakotvena v Úmluvě o právech dítěte, která byla vydána v roce 1989. Díky této Úmluvě o právech dítěte musí být dítěti zajištěno dodržování práv, chránit ho a musí být konáno v jeho zájmu (OSN, 2015).

V České republice, jak uvádí Cilečková (2014, s. 62), se postupuje v případě náhradní rodinné péče podle těchto zákonů:

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také „OZ“),
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZSPOD“),
- zákon č. 293/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů a
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

1.2 Orgány sociálně-právní ochrany v České republice

V této kapitole bych chtěla představit orgány sociálně-právní ochrany, které v České republice máme. Tyto orgány zajišťují sociálně-právní ochranu dětí a dohlíží na správné fungování výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Pod jejich záštitou probíhá také zprostředkování pěstounské péče, její kontrola, uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče a další, velmi podstatné

věci, které jsou pro tuto práci stěžejní. Z tohoto důvodu zde uvádím podrobný výčet orgánů sociálně-právní ochrany dětí, jež je uveden v ZSPOD.

Mezi orgány, které zajišťují sociálně-právní ochranu dětí a hájí jejich zájmy, řadíme v České republice dle ust. § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů:

„ a) krajské úřady,

b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,

c) obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady,

d) ministerstvo,

e) Úřad¹,

f) Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“).“

Současně považuji za nezbytné uvést i další subjekty, které sice nejsou orgány sociálně-právní ochrany, ale podílejí se na zajištění sociálně-právní ochrany. Dle ust. § 4 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, sociálně-právní ochranu zajišťují i:

„a) obce v samostatné působnosti,

b) kraje v samostatné působnosti,

c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,

d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, (dále jen "pověřená osoba").“

¹ Dle ust. § 3 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se jedná o Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Tomuto tématu se budu věnovat podrobněji v kapitole 2, konkrétně u doprovázejících organizací, jež spadají mezi „pověřené osoby“ a které hrají podstatnou roli v rámci vzdělávání pěstounů. Výzkum, jež bude proveden pro účely této diplomové práce, týkající se vzdělávacích potřeb pěstounů, proběhne právě v jedné z nich.

Již jsem obecně popsala systém náhradní rodinné péče v České republice, uvedla jsem legislativní ukotvení náhradní rodinné péče, orgány sociálně-právní ochrany dětí, ale také subjekty, jež sociálně-právní ochranu dětí zajišťují. Nyní uvedu formy náhradní péče, které existují v České republice, stručně je popíši a následně se budu detailně věnovat jedné z nich – pěstounské péči, jelikož právě touto formou náhradní rodinné péče se v diplomové práci zabývám.

1.3 Formy náhradní péče v České republice

Náhradní péče o dítě probíhá v několika formách. Tyto formy není možné zaměnit, jelikož se liší právními předpoklady, důsledky a zájmem dítěte. Při rozhodování o nejvhodnější formě náhradní péče o dítě je vždy nezbytné zohlednit individualitu každého dítěte zvlášť a zvážit vhodnost volby dané formy náhradní péče (Trnková, 2018, s. 13).

V České republice existuje celkem pět forem náhradní péče o dítě, kdy jednou z nich je ústavní péče a dále pak máme čtyři formy náhradní rodinné péče, kterými jsou **osvojení** (adopce), **pěstounská péče**, které se budu věnovat nejvíce (viz kapitola 2 Pěstounská péče), **poručenství** (pouze v případě, kdy poručník o dítě osobně pečuje) a **svěření dítěte do péče jiné osoby** (Ust. § 794, § 928, § 953 a § 958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších přepisů).

Osvojení (adopce)

První formou náhradní rodinné péče, kterou uvádím, je osvojení, známé též jako adopce. Nejdůležitějším posláním osvojení je to, aby bylo dítěti nahrazeno chybějící stabilní rodinné prostředí. Dítě může být osvojeno buď manželi či jednotlivcem (Ust. § 794 - § 800 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

V případě osvojení dochází k přijetí cizí osoby za vlastní. Péče biologických rodičů je tak nahrazena rodiči, jenž určil soud. O všech záležitostech souvisejících s osvojením rozhoduje vždy a pouze soud. Předpokladem osvojení je obdobný vztah mezi osvojitelem (osoba, která žádá o osvojení dítěte) a osvojencem (dítě, které je osvojeno), který je mezi biologickým rodičem a dítětem. Významnou roli hraje zájem dítěte (Ust. § 794 - § 796 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Mezi podmínky osvojení řadíme již výše uvedený zájem dítěte, dále pak to, že osvojitel nebude mít nepatřičný zisk z činností, jež úzce souvisí s osvojením, osvojení neproběhlo mezi příbuznými v přímé linii a mezi osvojencem a osvojitelem je přiměřený věkový rozdíl (Ust. § 798 - § 803 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Pěstounská péče

Jak jsem již uvedla výše, této formě náhradní rodinné péče se budu věnovat nejpodrobněji, když cílem mé diplomové práce je mimo jiné zjistit vzdělávací potřeby pěstounů. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla vytvořit pěstounské péči samostatnou kapitolu (viz kapitola 2 Pěstounská péče), kde se popisu všech aspektů pěstounské péče budu podrobněji věnovat.

Poručenství – pokud poručník o dítě osobně pečuje

Poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje, je další z forem náhradní rodinné péče, jež se budu nyní věnovat. Pro úplnost mi přijde nezbytné zmínit poručenství, kdy osoba o dítě osobně nepečuje a nejedná se tak o formu náhradní rodinné péče.²

V případě této formy náhradní rodinné péče se poručník (osoba, jež pečuje o dítě) stává zákonným zástupcem dítěte, díky čemuž má právo za dítě rozhodovat. Výjimkou jsou podstatná rozhodnutí, kdy poručník potřebuje souhlas soudu (Ust. § 928 - § 934 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Poručník musí splňovat několik podmínek. Musí být svéprávný a musí svým způsobem života zaručovat schopnost plnit funkci poručníka. Je povinen o dítě osobně pečovat a přebírá rodičovskou zodpovědnost, avšak nemá vyživovací povinnost. Poručník, který o dítě osobně pečuje, má právo na hmotné zabezpečení (Ust. § 928 - § 942 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Svěření dítěte do péče jiné osoby

Jako poslední formu náhradní rodinné péče uvádím svěření dítěte do péče jiné osoby. V této formě náhradní rodinné péče je dítě svěřeno do péče fyzické osoby, která zajišťuje péči o dítě a stará se o něj v případě, kdy o něj nemohou pečovat rodiče ani poručník (Ust. § 953 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

² Poručenství, kdy poručník o dítě osobně nepečuje, jak již z názvu vyplývá, znamená, že poručník nezajišťuje každodenní péči o dítě, avšak stará se o jmění dítěte, a to na návrh poručníka, který o dítě osobně pečuje (Ust. § 941 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

V případě svěřeni dítěte do péče jiné osoby je nezbytné myslet především na zájem dítěte. Fyzická osoba, které je dítě svěřeno do péče, je nazývána „pečující osoba“ a musí být schopna starat se o dítě a mít bydliště v České republice. Její práva a povinnosti stanoví soud, který rozhodl o svěřeni dítěte do péče dané osoby (Ust. § 953 - § 957 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších přepisů).

Svěření dítěte do péče jiné osoby není možné použít jako formu náhradní rodinné péče v případě, kdy nelze stanovit rodičům nebo ostatním příbuzným výživné (Ust. § 957 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších přepisů).

Nyní jsem stručně shrnula systém náhradní rodinné péče v České republice, uvedla jsem orgány sociálně-právní ochrany dětí, platnou legislativu a jednotlivé formy náhradní rodinné péče. Tyto informace považuji za nezbytné pro správné pochopení celého tématu diplomové práce, jež se zaměřuje na pěstounskou péči, kterou podrobně popisuji v následující kapitole.

2 Pěstounská péče

V předchozí kapitole jsem stručně popsala systém náhradní rodinné péče v České republice a stručně jsem popsala její jednotlivé formy. V této kapitole se podrobněji věnuji jedné z forem náhradní rodinné péče, a to pěstounské péči, jelikož právě na tuto formu náhradní rodinné péče je diplomová práce zaměřena. V této části práce se nejprve zabývám pěstounskou péčí obecně, popisuji jednotlivé formy pěstounské péče, podmínky vzniku a zániku, legislativní ukotvení a vysvětluji rozdíl mezi osobou pečující a osobou v evidenci. Dále uvádím rozdíl mezi pěstounskou péčí zprostředkovanou a nezprostředkovanou a popisuji proces zprostředkování pěstounské péče.

Právní úprava pěstounské péče, týkající se vztahu mezi pěstounem a dítětem, je obsažena v OZ. V ZSPOD je poté zakotveno zprostředkování pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, dohody o výkonu pěstounské péče, finanční zabezpečení a další podstatné veřejnoprávní aspekty pěstounské péče (Trnková, 2018, s. 79).

Do pěstounské péče může být dítě svěřeno pouze tehdy, kdy není možné, aby o dítě osobně pečoval žádný z rodičů a ani jeho poručník, v případě, že byl dítěti jmenován. I u této formy péče o dítě je vždy sledován především zájem dítěte a o svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud (Ust. § 958 - § 959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

V případě, kdy o dítě nemůže pečovat ani jeden rodič a ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstouna. Jak již bylo zmíněno výše, ze zákona³ má pěstounská péče přednost před péčí ústavní. Dítě může být svěřeno i do pěstounské péče na přechodnou dobu. O délce pěstounské péče rozhoduje soud, zpravidla se jedná o dobu, po kterou trvá překážka, jež brání

³ Konkrétně ust. § 958 odst. 2 zákona č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

rodičům v osobní péči o dítě. Rodiče dítěte mohou podat návrh, aby jim dítě bylo navraceno zpět do péče. Pokud je to v souladu se zájmy dítěte, soud takovému návrhu vyhoví (Ust. § 958 - § 960 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Rodiče neztrácí vůči dítěti povinnosti ani práva, jež vyplývají z rodičovské odpovědnosti, a současně mají rodiče právo na osobní styk s dítětem a právo na informace o dítěti, pokud v těchto záležitostech nerozhodl soud jinak. Rodiče mají vyživovací povinnost vůči dítěti, pěstounská péče na to nemá žádný vliv (Ust. § 960 - § 961 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Pěstounem se může stát pouze fyzická osoba, která skýtá záruky řádné péče, na území České republiky má bydliště a současně musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Soud dá zpravidla přednost osobě, která je dítěti blízká, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. Dítě je možné svěřit do péče manželům, v takovém případě se jedná o tzv. společnou pěstounskou péči. Společná pěstounská péče zaniká rozvodem manželů. V případě, kdy jeden z manželů zemře, dítě zůstane v péči pozůstalého manžela. Může také nastat situace, kdy je dítě v péči pouze jednoho z manželů, v takovém případě je však nezbytný souhlas druhého manžela, s výjimkou, kdy druhý manžel je nesvéprávný, či existuje těžce překonatelná překážka pro získání souhlasu. I přes to, že je dítě svěřeno do péče pouze jednomu z manželů, na péči o něj se podílejí oba dva, jestliže žijí v rodinné domácnosti (Ust. § 962 - § 965 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Pěstoun má právo a povinnost pečovat o dítě a současně přiměřeně vykonávat práva a povinnosti rodičů. Rozhoduje o běžných záležitostech dítěte a v těchto záležitostech dítě nejen, že zastupuje, ale také spravuje jeho

jmění. Současně je povinen informovat rodiče o závažných věcech, jež se dítěte týkají. Mezi další povinnosti pěstouna se řadí udržování vztahu dítěte s biologickými rodiči, příbuznými a blízkými osobami dítěte. Naopak dítě se zapojuje do činností souvisejících s domácností, v případě vlastního příjmu přispívá do rodinného rozpočtu (Ust. § 966 - § 970 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Pěstounská péče trvá pouze tak dlouho, dokud je to nezbytně nutné, tedy do té doby, než jsou biologičtí rodiče dítěte schopni převzít zpět péči o své dítě (Ust. § 959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů). Pokud tato situace nenastane, pěstounská péče zaniká nejpozději nabytím svéprávnosti, zletilostí či rozhodnutím soudu (Ust. § 970 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

2.1 Pěstoun

Pěstounem se může stát fyzická osoba, která splňuje následující požadavky – skýtá záruky řádné péče o dítě, má bydliště na území České republiky a se svěřením dítěte do své péče souhlasí (Ust. § 962 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

Tyto podmínky se týkají jak pěstounů, kteří jsou příbuznými dítěte či osobou blízkou, tak pěstounů „cizích“ (Trnková, 2018, s. 83).

Dítě je svěřeno do péče jednotlivci, v případě společné pěstounské péče výhradně manželům (nikoli páru, jenž je nesezdaný či registrovaným partnerům). Pokud o svěřením dítěte do pěstounské péče podal žádost pouze jeden z manželů, je nezbytný souhlas druhého manžela (Ust. § 964 - § 965 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

V legislativě i v odborné literatuře se ve spojitosti s pěstounskou péčí setkáváme s označením **osoba pečující** a **osoba v evidenci**, které je nutné

dokázat odlišit, jelikož mají rozdílné významy v rámci pěstounské péče. Z tohoto důvodu zde uvádím přesné definice uvedené v ZSPOD.

2.1.1 Osoba pečující

Dle ust. § 4a písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je: *„osobou pečující o dítě (dále jen „osoba pečující“) jiná fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte,*

1. která je pěstounem,

2. která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,

3. které je před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče,

4. která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo

5. která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.“

2.1.2 Osoba v evidenci

Dle ust. § 4a písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, se za osobu v evidenci považuje: *„...fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.“*

2.2 Typy pěstounské péče

V souvislosti s osobou pečující a s osobou v evidenci se setkáváme také s několika typy pěstounské péče, které jsou nejen v odborné literatuře,

ale především v legislativě rozlišovány. V této kapitole tak stručně představím zprostředkovanou a nezprostředkovanou pěstounskou péči a popíši proces zprostředkování pěstounské péče.

Pěstounskou péči je možné rozdělit na dva typy – zprostředkovaná a nezprostředkovaná. Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí v případech, kdy návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče podala fyzická osoba, která je buď příbuzná dítěte nebo se jedná o fyzickou osobu dítěti či jeho rodině blízkou (Ust. § 20 odst. 3 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Nezprostředkovaná pěstounská péče bývá označována jako „*příbuzenská pěstounská péče*“ a má tedy přednost především z důvodu zachování kontinuity rodinného prostředí a větší pravděpodobnosti bezproblémového styku dítěte s rodiči. V případech, kdy kontinuita rodinného prostředí je nežádoucí, je situace řešena jinými opatřeními, které jsou v nejlepším zájmu dítěte (Trnková, 2018, s. 82–83).

Pěstounská péče na přechodnou dobu, které se také přezdívá „*profesionální pěstounství*“ nebo „*profesionální rodičovství*“, je používána v případech, kdy se o dítě nemůže nebo nechce postarat rodina. Tato forma pěstounské péče umožňuje dítěti vyrůstat v náhradním rodinném prostředí, dokud se nenajde trvalé řešení jeho situace (Pazlarová, 2016, s. 153-154).

Krajský úřad vede pro účely této formy náhradní péče o dítě evidenci osob, jež mohou pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávat. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále také „OSPOD“), nejdéle

však na dobu 1 roku (Ust. § 27a odst. 2–9 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů)⁴.

2.2.1 Zprostředkování pěstounské péče

Jak již bylo uvedeno výše, pěstounská péče je buď zprostředkovaná či nezprostředkovaná. V této části se chci zaměřit na to, jakým způsobem dochází k jejímu zprostředkování a jaké podmínky je nezbytné splnit. Zprostředkování pěstounské péče je upraveno v ZSPOD, kde je uvedeno společně se zprostředkováním osvojení, jelikož pro ně platí obdobná pravidla.

S volbou vhodné formy náhradní rodinné péče o dítě úzce souvisí také vhodný výběr náhradních pěstounů v případě pěstounské péče a náhradních rodičů v případě osvojení. Vždy musí být dodrženo základní pravidlo – **Pro konkrétní dítě jsou vyhledáváni vhodní pěstouni (v případě osvojení rodiče), nikdy naopak** (Trnková, 2018, s. 14)!

Jak je uvedeno v ust. § 19a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá:

„a) ve vyhledávání dětí uvedených v § 2 odst. 2, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení,

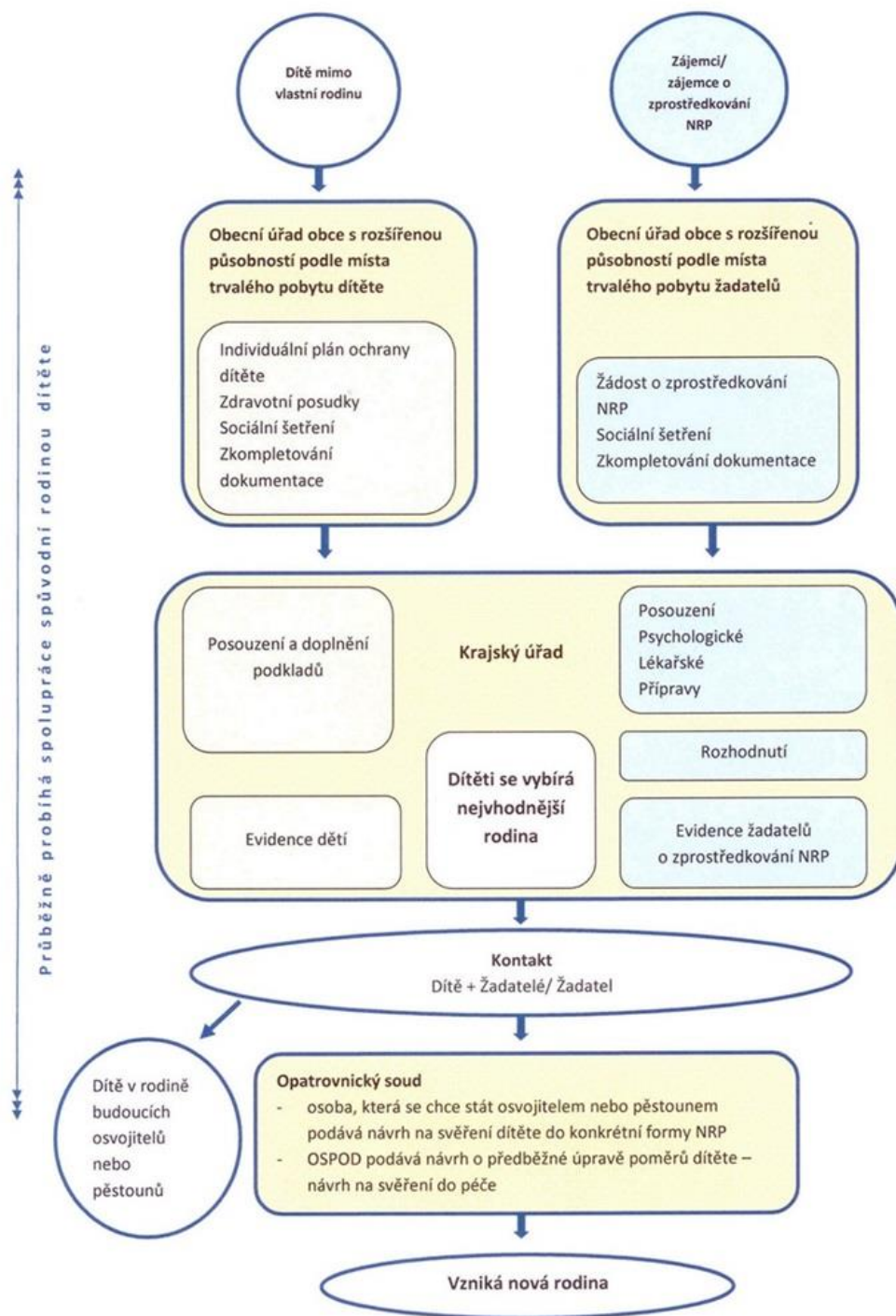
b) ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny,

c) v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny,

⁴ S výjimkou, kdy jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do této péče svěřeni později, ne však na dobu delší, než po kterou má trvat pěstounská péče podle věty první u sourozence, který byl do pěstounské péče na přechodnou dobu témuž pěstounovi svěřen jako poslední (Ust. § 27a odst. 9 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

d) ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.“

Zprostředkování osvojení i pěstounské péče provádí pouze orgány sociálně-právní ochrany, které jsou uvedeny v kapitole 1 (Ust. § 19a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).



Autor: Středisko náhradní rodinné péče, spolek

Obrázek 1: Schéma zprostředkování náhradní rodinné péče v České republice⁵

⁵ ADOPE. *Zprostředkování náhradní rodinné péče*. Středisko náhradní rodinné péče. Citováno 6. 10. 2019. Dostupné z: <http://www.adopce.com/informace/zprostredkovani-nrp/>.

Výše uvedené schéma znázorňuje, jakým způsobem probíhá zprostředkování pěstounské péče či osvojení v České republice. Vždy je vyhledávána vhodná rodina pro dítě, nikoli naopak. V případě, kdy dítěti není umožněno vyrůstat ve své biologické rodině a nikdo z příbuzných či osob dítěti blízkých se o něj nemůže postarat, krajský úřad zprostředkuje pěstounskou péči nebo osvojení. Krajský úřad vede evidenci žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče a současně vede evidenci dětí, jimž má být daná péče zprostředkována. Jakmile je dítěti vybrána vhodná rodina, dochází k prvnímu kontaktu dítěte s rodinou a pokud vše probíhá bez problémů, opatrovnický soud rozhoduje o svěřeni dítěte do náhradní rodiny na základě návrhu, jež podala osoba, která se chce stát pěstounem či osvojitelem, a současně na návrh OSPOD, týkající se úpravy poměrů dítěte. Rozhodnutím soudu vzniká nová rodina.

Nesmím však opomenout ani nezprostředkovanou pěstounskou péči, tzv. příbuzenskou pěstounskou péči, která má přednost před péčí zprostředkovanou a soud rozhodne v její prospěch v situacích, kdy je toto rozhodnutí v zájmu dítěte. V těchto případech, jak již z názvu vyplývá, je dítě svěřeno do péče osoby příbuzné či osoby blízké (Ust. § 962 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

V souvislosti s výkonem pěstounské péče souvisí i práva a povinnosti pěstouna, ať už se jedná o zprostředkovanou či nezprostředkovanou pěstounskou péči, které jsou uvedeny v ZSPOD. Jednou z povinností je, mimo jiné, zvyšování si svých znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích, které se podrobněji věnuji v následující podkapitole (Ust. § 47a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

2.3 Odborná příprava a povinné vzdělávání pěstounů

Přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny zajišťuje krajský úřad. Tato příprava slouží k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc. Současně zajišťuje speciální přípravu, kterou musí projít každá fyzická osoba, jež se chce stát osvojitelem nebo pěstounem. Tato příprava má zákonem stanovený rozsah, a to v případě osvojení a pěstounské péče je 48 hodin, v případě pěstounské péče na přechodnou dobu nejméně 72 hodin (Ust. § 11 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

V rámci přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem jsou probírána témata, která se týkají například sebezpoznání fyzických osob (osvojitelů či pěstounů), jejich rodinného systému či sociálních kontaktů. Dále získávají informace v oblasti týkající se práv nejen dítěte, ale také jejich. Učí se, jak spolupracovat s dalšími odborníky, jak komunikovat s dítětem a jak rozvíjet jeho schopnosti a zájmy. Nejsou opomenuty ani oblasti související s citovými, psychologickými, vývojovými, sociálními nebo vzdělávacími potřebami. V neposlední řadě je věnována pozornost také kontaktu dítěte s biologickou rodinou (Ust. § 3 odst. 1 písm. a) – h) Vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Osoba pečující i osoba v evidenci má právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si svoje znalosti a dovednosti. Současně je těmto osobám zákonem stanovena povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců (Ust. § 47a odst. 2 písm. f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Obsah, zaměření a způsob zajištění zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě pro osoby pečující a osoby v evidenci je stanoven v prováděcí Vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také „Vyhláška“). Zvyšování znalostí a dovedností se zaměřuje na získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě, získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí (dítě jiného etnika, se zdravotním postižením a podobně), poskytování péče při změnách (vývojové fáze), řešení krizových situací, návrat dítěte do původní rodiny nebo přechod do náhradní rodiny a příprava dítěte na osamostatnění – zletilost, odchod z náhradní péče (Ust. § 5 Vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Z výše uvedených informací je zřejmé, že vzdělávání, jak v rámci odborné přípravy fyzických osob stát se osvojitelem či pěstounem, tak v rámci zvyšování dovedností a znalostí, je zaměřeno na různé oblasti a témata, která by měla osvojitelům a pěstounům (osobám pečujícím i osobám v evidenci) pomoci získat dovednosti, znalosti, informace či rady, jež jsou potřebné pro správný výkon péče o dítě.

3 Dohody o výkonu pěstounské péče

V této části se zaměřím na dohody o výkonu pěstounské péče (dále také „dohoda“). Díky této dohodě dochází nejen k pravidelné kontrole a dohledu nad pěstounskou péčí, ale především k možnosti využít dostupných rad a pomoci, kterou dané organizace nabízí – jednou z nich je i vzdělávání. Dohoda je zakotvena v ust. § 47b a § 47c v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Dohoda se uzavírá mezi osobou pečující či osobou v evidenci, a to buď s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností nebo v případě, kdy příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností souhlasí, může osoba pečující či osoba v evidenci uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem, s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, krajským úřadem nebo pověřenou osobou (Ust. § 47b odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Pro tuto diplomovou práci jsou podstatné pověřené osoby, kterým se budu věnovat v následující části kapitoly, jelikož výzkum a sběr dat bude probíhat právě v jedné z nich.

Dohoda upravuje podrobnosti týkající se výkonu práv a povinností, jejichž podrobný výčet je uveden v ust. § 47a ZSPOD. Mezi práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci v souvislosti s uzavřením dohody patří například právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě (v naléhavých situacích), zajištění terapeutické, psychologické nebo jiné odborné pomoci, a také právo na bezplatné možnosti zvyšovat si své znalosti a dovednosti, což je současně také jedna z povinností. Mezi další povinnosti patří například umožnění sledování naplňování

dohody, spolupráce s odborníky nebo umožňování kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou (Ust. § 47a - § 47b odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Dohoda musí být uzavřena do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni prvního dítěte do péče osoby pečující nebo rozhodnutí o zařazení osoby v evidenci do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. V případě, kdy tato podmínka nebude splněna, obecní úřad obce s rozšířenou působností, ve kterém má osoba pečující či osoba v evidenci trvalý pobyt, rozhodne v této oblasti (Ust. § 47b odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Dohoda o výkonu pěstounské péče trvá po dobu, po kterou dle ust. § 47c odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů:

„a) trvá pěstounská péče,

b) trvá péče fyzické osoby, které bylo před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče dítě rozhodnutím soudu dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem,

c) je osoba rozhodnutím krajského úřadu vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu,

d) je fyzická osoba poručníkem, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo

e) probíhá soudní řízení o ustanovení fyzické osoby poručníkem dítěte, k němuž nemá vyživovací povinnost.“

Obecní úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba mohou vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče

v případech, jež jsou uvedeny v ust. § 47c odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů:

„a) pro závažné nebo opakované porušování povinností, ke kterým se osoba pečující nebo osoba v evidenci zavázala v dohodě o výkonu pěstounské péče,

b) pro opakované maření sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče nad výkonem pěstounské péče,

c) pro odmítnutí přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu bez vážného důvodu na straně osoby v evidenci.“

Dále je uvedeno, že osoba pečující či osoba v evidenci mohou vypovědět dohodu bez udání důvodu (Ust. § 47c odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

3.1 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

V souvislosti s uzavíráním dohod je nezbytné uvést, že stát poskytuje finanční příspěvek, který slouží k zajištění výkonu pěstounské péče. Jedná se o státní příspěvek na výkon pěstounské péče, jehož podmínky jsou uvedeny v ust. § 47d zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče má obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě vydání správního rozhodnutí podle § 47b ZSPOD nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad, nebo pověřená osoba, které uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče podle § 47b ZSPOD. Tento státní příspěvek je určen na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu

nad pěstounskou péčí (Ust. § 47d zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Jak je uvedeno v ust. § 47d zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, výše státního příspěvku na výkon pěstounské péče činí:

„a) 48000 Kč za kalendářní rok, pokud pravomocné správní rozhodnutí nebo dohoda o výkonu pěstounské péče trvaly po celý kalendářní rok,

b) částku, odpovídající jedné dvanáctině z částky uvedené v písmenu a), a to za každý kalendářní měsíc nebo jeho část v rámci kalendářního roku, v němž existovalo pravomocné správní rozhodnutí, nebo trvala dohoda o výkonu pěstounské péče.“

V souvislosti s výkonem pěstounské péče jsou vypláceny také dávky pěstounské péče, kterými jsou příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče. Tyto dávky však nejsou natolik stěžejní pro téma a cíl diplomové práce, z tohoto důvodu uvádím pouze jejich výčet. Podmínky pro vznik nároku na danou dávku a její výplatu jsou podrobně uvedeny v ZSPOD (Ust. § 47e - § 47m zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

3.2 Doprovázející organizace

S uzavíráním dohody o výkonu pěstounské péče úzce souvisí doprovázející organizace, jelikož jsou jednou z možností (další možnosti jsou uvedeny v předchozí části kapitoly), se kterými může osoba pečující či osoba v evidenci dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřít. Doprovázející organizace mají postavení pověřené osoby, jež poskytují podporu a pomoc pěstounským rodinám. Mohou tak nejen uzavírat dohody o výkonu

pěstounské péče, ale současně poskytují výchovnou a poradenskou pomoc při péči o svěřené dítě, kontrolují a dohlíží na výkon pěstounské péče, poskytují respitní služby pěstounům a současně zajišťují povinné vzdělávání pěstounů, kterému se budu věnovat níže (Trnková, 2018, s. 86–87).

Subjekt, který uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče s osobou pečující či s osobou v evidenci, má nárok na výplatu státního příspěvku ve výši 48 000 Kč (Ust. § 47d zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). Doprovázející organizace je nezbytné zmínit z toho důvodu, že výzkum bude probíhat právě v jedné z nich.

Výkon sociálně-právní ochrany pověřenými osobami je umožněn na základě rozhodnutí o pověření k výkonu takové činnosti. Pověřené osoby mohou například zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany, převzít zajišťování přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, poskytovat jim odborné poradenství a pomoc, vyhledávat fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli či pěstouny a mimo jiné také uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče (Ust. § 48 odst. 2 písm. a) – h) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

O vydání pověření rozhoduje krajský úřad. Podmínky, pro vydání pověření, jsou následující – podání písemné žádosti, prokázání odborné způsobilosti u všech osob, které budou sociálně-právní ochranu přímo poskytovat, bezúhonnost (všech fyzických i právnických osob, které budou sociálně-právní ochranu poskytovat), zajištění odpovídajících hygienických podmínek pro výkon sociálně-právní ochrany prokázané posudkem příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví, vlastnické či užívací právo k objektu nebo prostorám, ve kterých bude sociálně-právní ochrana poskytována a současně také potřebné materiální a technické podmínky. Další podmínkou je předložení výroční zprávy o činnosti a hospodaření – v případě,

kdy pověřená osoba nevydává výroční zprávu, je nezbytné předložení jiného dokladu, ve kterém jsou popsány její činnosti a pravidla hospodaření (Ust. § 49 odst. 1 a 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). Ostatní náležitosti žádosti o vydání pověření jsou uvedeny v § 49 odst. 4 ZSPOD.

Pověřená osoba má několik povinností, mezi které patří povinnost oznámit orgánu, jež vydal rozhodnutí o pověření, všechny změny skutečností, které jsou rozhodující pro vydání pověření či pozastavení činností uvedených v pověření, vést záznamy o své činnosti, vypracovat výroční zprávu za kalendářní rok a oznámit termín společně s místem konání výchovně rekreačního tábora pro děti příslušnému OSPOD (Ust. § 49 odst. 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Orgán, jež rozhodl o vydání pověření, má právo kontrolovat výkon sociálně-právní ochrany. Současně má právo na kontrolu výkonu sociálně-právní ochrany také krajský úřad, v jehož obvodu je buď místo sídla dané organizace či zařízení sociálně-právní ochrany nebo tam pověřená osoba vykonává činnost, jež souvisí s výkonem sociálně-právní ochrany (Ust. § 49 odst. 12 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

V této kapitole jsem se věnovala dohodám o výkonu pěstounské péče, stručně jsem popsala státní příspěvek na výkon pěstounské péče, jež s dohodami o výkonu pěstounské péče úzce souvisí a následně jsem svoji pozornost zaměřila na pověřené osoby, konkrétně na doprovázející organizace. V této části kapitoly jsem charakterizovala doprovázející organizace, uvedla jsem podmínky, kdy mohou – mimo jiné – uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče. V souvislosti s tímto mohou tedy

zajiřovat vzdělávání pěstounů, kterým se budu více zabývat v následující kapitole a následně v empirické části diplomové práce v rámci výzkumu.

4 **Vzdělávání dospělých a vzdělávací potřeby**

V této kapitole se budu zabývat vzděláváním dospělých a vzdělávacími potřebami. V předchozí části práce jsem se podrobně věnovala systému náhradní rodinné péče v České republice, především pak pěstounské péči. Pěstouni (osoby pečující i osoby v evidenci) se musí ze zákona povinně vzdělávat (Ust. § 47a odst. 2 písm. f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Máchalová (2006, s. 66) definuje vzdělávání jako proces, během kterého dochází k cílevědomému zprostředkování, aktivnímu osvojování a utváření vědomostí, způsobu myšlení i praktických dovedností. Současně je to proces, během kterého dochází k aktivnímu formování lidského jedince.

Také Veteška a Tureckiová (2008b, s. 7 – 11) uvádí, že vzdělávání je proces, během kterého si jedinec osvojuje soustavu poznatků a činností, kterou vnitřním zpracováním přetváří ve vědomosti, znalosti, dovednosti či návyky. Vzdělávání probíhá mezi dvěma činiteli – vzdělavatel (učitel, lektor) a vzdělávaný (žák, student, účastník). V rámci občanského vzdělávání dochází k formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích – ať už občanských, politických, společenských nebo rodinných způsobů, jak tyto role nejen zodpovědně, ale především účinně naplňovat.

V dnešním, rozvinutém světě, je velmi patrný význam vzdělání, a to jak v životě společnosti, tak především v životě člověka. Učení, vzdělávání a cílené zlepšování a zvyšování si své kvalifikace a zdokonalování své osobnosti je díky civilizačním a kulturním proměnám nutným předpokladem a součástí nejen pracovních činností, ale i volného času všech dospělých jedinců (MŠMT, 2001, s. 13).

Je podstatné, aby si jedinci mohli v procesu vzdělávání utvářet kompetence v různých životních situacích a aby je uměli efektivně používat při plnění různých úkolů. Poté je pravděpodobné, že takoví jedinci budou ochotněji přijímat odpovědnost za vlastní životní dráhu. Dále se budou nejen chtít, ale současně i umět efektivně rozhodovat a jejich motivace bude pozitivní. Díky tomu se zvyšuje potenciál jejich celkové životní spokojenosti a úspěšnosti, a to nejen v osobní, ale také v pracovní oblasti (Veteška & Tureckiová, 2008b, s. 15).

4.1 Celoživotní učení

V prostředí společnosti vědění může uspět pouze ten, kdo je schopen udržet tempo s vývojem poznání. Se společností vědění tak velmi úzce souvisí koncept celoživotního vzdělávání (učení) (Rabušicová, 2008, s. 26).

Rabušicová (2008, s. 26) dodává: *„Společnosti se tak stávají společnostmi permanentně se učících jedinců – učícími se společnostmi.“*

Celoživotní učení by tedy v ideálním případě mělo být nepřetržitým procesem. Schopnosti a dovednosti, jež získáme ve škole, nejsou tolik cenné jako schopnost (kompetence) se učit. Do počátečního vzdělávání řadíme všechno formální vzdělávání v rámci vzdělávací soustavy, což znamená jak primární, tak i sekundární a terciální vzdělávání. Probíhá již od útlého věku, avšak ukončeno může být kdykoli (podmínkou je splnění povinné školní docházky). Poté bývá formální vzdělávání ukončeno zpravidla vstupem na trh práce nebo přechodem mezi ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (Veteška & Tureckiová, 2008b, s. 10).

Celoživotní učení je tedy možné rozdělit do třech kategorií – formální, neformální a informální vzdělávání. Předpokladem je, že se tyto formy navzájem doplňují a prolínají během celého života (MŠMT, 2007, s. 8–9).

Formální vzdělávání probíhá ve vzdělávacích institucích, především ve školách. V legislativě jsou stanoveny funkce, cíle, obsahy, organizační formy i způsoby evaluace formálního vzdělávání. Spadají sem všechny stupně vzdělávání, které na sebe navazují a jsou to: základní, střední a vysokoškolský. Absolventi těchto stupňů získávají při úspěšném absolvování různá potvrzení – vysvědčení, diplom, certifikát atd. (MŠMT, 2007, s. 8–9).

Neformální vzdělávání bývá realizováno prostřednictvím kurzů, seminářů, většinou v zařízeních zaměstnavatelů, v neziskových organizacích nebo v soukromých vzdělávacích institucích. Výjimkou nejsou ani klasické školy. Tato forma vzdělávání je zaměřena na získání vědomostí, dovedností, zkušeností a kompetencí, díky kterým si jedinci mohou zlepšit své společenské a pracovní postavení (MŠMT, 2007, s. 8–9).

Právě s neformálním vzděláváním se setkáváme v rámci vzdělávání pěstounů, a to jak v případě odborné přípravy pěstounů, tak především v rámci povinného vzdělávání pěstounů, kteří mají zákonnou povinnost zvyšovat si svoje znalosti a schopnosti v rozsahu nejméně 24 hodin za 12 kalendářních měsíců (Ust. § 47a odst. 2 písm. f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Takové vzdělávání může probíhat v rámci výše zmíněných kurzů, seminářů, ale také prostřednictvím nejrůznějších vzdělávacích pobytů či e-learningových kurzů.

Jako poslední uvádím informální vzdělávání či učení. Informální vzdělávání je charakterizované jako proces získávání vědomostí, osvojování dovedností, postojů a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, rodině a ve volném čase. Patří sem také sebevzdělávání, avšak učící se jedinec si nemůže ověřit nabyté znalosti. Tento typ vzdělávání se liší

od dvou předchozích tím, že vzdělávání je neorganizované, velmi často nesystematické a není institucionálně koordinované (MŠMT, 2007, s. 9–10).

I v rámci informálního vzdělávání nabývají pěstouni nových znalostí, schopností či dovedností. Jako každá jiná fyzická osoba se v běžném životě setkává s různými situacemi či problémy, které člověka provází v průběhu života a učí ho novým věcem. Ani tyto nově nabyté znalosti tedy nesmí být opomenuty, avšak nejsou pro výzkum diplomové práce natolik stěžejní.

V průběhu celého lidského života nastává velké množství změn, a to jak v pracovním, tak v osobním životě. Umět na tyto změny reagovat a vyrovnat se s nimi je jedním z cílů a podstatou celoživotního učení. Adaptace na nové podmínky je čím dál tím složitější a přibývá počet lidí, kteří mají problém se přizpůsobit novým změnám (Veteška & Tureckiová, 2008a, s. 15).

Celoživotní vzdělávání tak musí poskytovat otevřené systémy vzdělávání, které budou pružné a budou reagovat na stále se zvyšující potřebu získávání a osvojování si nových znalostí a dovedností (Kotýnková & Němec, 2003).

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že vzdělávání se stává nezbytnou součástí života člověka v každém věku, jelikož v dnešní době neustálých změn a inovací jsou neustále kladeny nároky na nové znalosti a dovednosti a člověk se tak setkává s potřebou se i nadále vzdělávat.

4.2 Vzdělávací potřeby

V diplomové práci jsem již popsala několik důležitých pojmů, zabývala jsem se systémem náhradní rodinné péče v České republice, pěstounskou péčí, dohodami o výkonu pěstounské péče a vzděláváním dospělých, avšak zatím jsem nevěnovala pozornost vzdělávacím potřebám. Vzdělávací potřeby jsou stěžejní pro tuto diplomovou práci.

Nejprve považují za nezbytné uvést definici potřeb. Potřebu či potřeby popisuje Palán (2002, s. 162) jako intrapsychický jev, jež signalizuje nedostatek či nadbytek něčeho, co je z hlediska subjektu žádoucí nebo naopak nežádoucí.

Smékal (2004, s. 239) zase definuje potřebu jako určitý stav osobnosti, kdy dochází k rozporu mezi tím, co je dáno a tím, co je nutné pro přežití nebo rozvoj. Takovýto stav vede člověka k činnostem, jejichž cílem je odstranění tohoto rozporu.

Současně i Nakonečný (2009, s. 249) uvádí, že potřeba vyjadřuje základní formu motivu ve smyslu určitého nedostatku v biologické nebo sociální dimenzi bytí.

Vzdělávací potřeby je tedy možné vysvětlit jako vznikající hypotetický stav, který si buď uvědomujeme či nikoli, kdy člověku chybí znalosti nebo dovednosti, jež jsou důležité pro jeho další existenci a pro zachování psychických, fyzických a společenských funkcí. Vzdělávací potřeby je možné charakterizovat i jako interval mezi aktuálním výkonem a předem definovaným standardem výkonnosti (Palán, 1997, s.128).

Tuto definici je možné jednodušeji popsat jako situaci, kdy člověk zná a ví pouze určité informace a pro dosažení požadovaného výsledku (výkonu) je potřebné další vzdělávání, kde mu budou poskytnuty dané informace a získá tak potřebné znalosti či dovednosti.

V průběhu celého života se člověk setkává s potřebou učit se, zejména v situacích, kdy mu osvojené znalosti a dovednosti nestačí k vyřešení určité situace. Takové situace nastávají nejčastěji v období individuálních nebo sociálních změn, díky čemuž se člověk setkává s potřebou vzdělávání celý život. Učení se tak stává, a současně je také považováno, za jednu z lidských potřeb. Vzdělávací potřeby jsou tak jedním z podstatných faktorů motivace pro účast na vzdělávání (Šedřová & Novotný, 2006, s.141–143).

Sociální potřeby jsou takové vzdělávací potřeby, které získáváme během celého života. Jejich vznik je zapříčiněn tendencí jednotlivce dosáhnout rovnováhy mezi svými možnostmi a eventuálním sociálním či pracovním uplatněním. Ovlivňovány jsou nejen trhem práce, ale také společenskými nebo osobnostními vlivy. Vzdělávací potřeby jedince závisí na vzdělávacích potřebách společnosti, čímž vzniká vzdělávací poptávka – jedinec cítí potřebu se vzdělávat (Palán, 1997, s.128).

V případech, kdy je prvotní vzdělávání nedokonalé, však vzdělávací potřeby nevznikají, a proto je důležité myslet i na to, že u vzdělávání dospělých je občas nejprve nutné vzdělávací potřeby vyvolat (Palán, 1997, s. 128).

Můžeme tedy s autory souhlasit, že se vzdělávacími potřebami se setkáváme po celý život a značí určitý nedostatek znalostí, schopností či dovedností pro vyřešení určité situace, čímž je člověk motivován pro další vzdělávání nebo je podstatné v člověku takovou potřebu umět vyvolat.

V rámci vzdělávacích potřeb se můžeme setkat s dvěma podobami – subjektivní (týkající se vnitřního prostředí) a objektivní (týkající se vnějšího prostředí). Subjektivní vzdělávací potřeby neboli vzdělávací potřeby, které vnímá a cítí sám jedinec, nazýváme jako potřebu identifikovanou. To je možné vysvětlit tak, že jedinec danou potřebu sám identifikoval a považuje ji za důležitou. Subjektivní vzdělávací potřeby mohou být identifikovány buď retrospektivně, v rámci budoucnosti (jako možný problém, který nastane) nebo se mohou týkat současného stavu. Naopak objektivní vzdělávací potřeby jsou brány jako deficit, jež je ve vztahu k člověku (individu) vymezován zvenku – příkladem může být zaměstnavatel. Současně je pak možné na identifikované vzdělávací potřeby nahlížet jako na potřeby realizované či nerealizované (Šedřová & Novotný, 2006, s. 142).

Vzdělávání je efektivní pouze tehdy, pokud je splněno několik podmínek. Jednou z nejdůležitějších podmínek je právě fakt, že jedinec musí být motivován se učit (Armstrong, 2002, s. 494).

Motivy určují náš směr a intenzitu našeho chování. V psychologii rozlišujeme několik druhů a forem motivů. Forma je obecnějším pojmem a zahrnuje termíny jako potřeby, zájmy a podobně. Naopak druhy motivů nám poukazují na jejich konkrétní obsah. Základní formou motivů jsou potřeby a ostatní formy motivů se z ní vytvářejí. Motivy můžeme třídit na biogenní (fyziologické) nebo na sociogenní (psychologické) (Nakonečný, 2009, s. 245–249).

Na otázku, co je to motivace, je možné odpovědět, že je to důvod, abychom něco udělali. V situacích, kdy motivujeme ostatní lidi, udáváme směr, kterým chceme, aby se dali a dosáhli tak určitého výsledku. Naopak když motivujeme sami sebe, jde o nezávislé stanovování směru a kroků tak, abychom dosáhli našeho cíle. Motivace je chování, jenž se orientuje na cíl. Lidé jsou motivováni tehdy, když čekají, že dosáhnou svých cílů pomocí určitých kroků nebo je čeká odměna uspokojující jejich potřeby (Armstrong, 2002, s. 159–161).

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že správná motivace je důležitá pro uspokojení potřeb jedince. Což se týká i pěstounů, kteří vykonávají velmi důležitou funkci. Mezi povinnosti pěstounů mimo jiné patří, jak již bylo výše uvedeno, vzdělávání. Je tedy podstatné myslet na jejich potřeby a vhodným způsobem je motivovat, aby předávané informace mohli dobře využít v praxi.

V této kapitole jsem tedy popsala nejen vzdělávání dospělých, ale zejména vzdělávací potřeby. U obou pojmů jsem uvedla definice, formy či typy a dané informace jsem následně aplikovala přímo na pěstouny.

Nyní bych ráda využila prostor pro shrnutí teoretické části práce jako celku, jelikož následující část práce již bude věnována samotnému výzkumu

a půjde tak o další část diplomové práce – o empirickou část. V teoretické části diplomové práce jsem se nejprve věnovala systému náhradní rodinné péče v České republice, kdy jsem stručně uvedla celý systém pro správné pochopení kontextu dané problematiky a následně jsem svoji pozornost zaměřila na pěstounskou péči. Uvedla jsem podmínky i typy pěstounské péče a vysvětlila jsem proces zprostředkování pěstounské péče, kde jsem se věnovala zejména povinnému vzdělávání pěstounů. Následovala kapitola týkající se dohod o výkonu pěstounské péče, kde jsem stručně nastínila jejich souvislost s pověřenými osobami, konkrétně doprovázejícími organizacemi, kterými jsem se zabývala v další části kapitoly. Vysvětlila jsem, co doprovázející organizace je, jaké jsou podmínky pro její vznik a jaké služby nabízí pěstounům (osobám pečujícím i osobám v evidenci). V poslední kapitole teoretické části této diplomové práce jsem se věnovala vzdělávání dospělých a vzdělávacím potřebám. Oba pojmy jsem charakterizovala a uvedla jsem jejich formy a možnosti dělení. Současně jsem dané informace aplikovala přímo na pěstouny.

V teoretické části této diplomové práce jsem uvedla veškeré potřebné informace, které jsem řádně odkázala. Další část práce bude empirická, kdy se budu věnovat samotnému výzkumu – zjištění vzdělávacích potřeb pěstounů ve vybrané doprovázející organizaci XY, která má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany.

Empirická část

5 Metodika sběru dat

V empirické části mé diplomové práce se věnuji samotnému výzkumu. Uvádím zde výzkumný cíl, výzkumné otázky, výzkumný vzorek a metodu sběru dat. Současně také uvádím, jak jsem při sběru dat postupovala a nesmí být opomenuta prezentace výsledků výzkumu. Samozřejmostí je závěr výzkumu a závěr celé diplomové práce.

5.1 Výzkumný cíl a výzkumná otázka

Cílem diplomové práce je zjistit vzdělávací potřeby pěstounů a spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů. Pro splnění tohoto cíle provedu analýzu vzdělávacích potřeb pěstounů v konkrétní doprovázející organizaci XY. Přesněji je mým cílem identifikovat vzdělávací potřeby pěstounů a zjistit, jaké informace jsou pro ně důležité a které oblasti či témata je během vzdělávání nejvíce zajímají a vnímají je jako potřebné v rámci výkonu pěstounské péče. Dále budu zkoumat jejich spokojenost se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů a to, zda je tato nabídka vzdělávacích kurzů v souladu s jejich potřebami.

Na základě takto stanoveného cíle diplomové práce jsem formulovala výzkumné otázky a následně 6 dílčích cílů.

Výzkumný cíl: Zjistit vzdělávací potřeby pěstounů a spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů.

Výzkumné otázky:

1. Jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají?
2. Jak jsou pěstouni spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů?

Dílčí cíl 1: Identifikovat, jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají.

Dílčí cíl 2: Uvést, které oblasti a témata vzdělávacích akcí považují pěstouni za nejvíce potřebné.

Dílčí cíl 3: Uvést, které oblasti a témata vzdělávacích akcí pěstouny nejvíce zajímají.

Dílčí cíl 4: Odhalit, jak jsou pěstouni spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů.

Dílčí cíl 5: Ověřit, zda získané informace či rady v průběhu povinného vzdělávání považují pěstouni za přínosné v rámci výkonu pěstounské péče a zda je využívají i v praxi.

Dílčí cíl 6: Odhalit, jaký mají pěstouni názor na jejich povinnost se vzdělávat v rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních (po sobě jdoucích) měsících.

5.2 Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsem zvolila metodu sběru dat – polostrukturovaný rozhovor v kvantitativní strategii. Na základě předem vytvořeného dotazníku, dále uváděného též jako záznamový arch⁶, budu vést polostrukturované rozhovory s pěstouny a postupně si do záznamového archu budu zapisovat získané odpovědi. Na závěr bude ponechán prostor pro volné vyjádření názoru pěstouna.

Kvantitativní výzkum

V rámci kvantitativního výzkumu si nejprve musíme uvědomit, co je účelem a cílem našeho šetření a následně formulovat cíl i výzkumné otázky našeho výzkumu. Jestliže jsou cíle a výzkumné otázky dostatečně specifické, řeknou nám, která data potřebujeme zjistit, abychom mohli úspěšně

⁶ Toto pojmenování považuji za vhodnější s ohledem na to, jakým způsobem jsou data sbírána.

zodpovědět stanovené otázky. Dále je potřeba zvolit metody, pomocí kterých budeme získávat relevantní data. Nesmíme opomenout ani vhodný výběr výzkumného souboru a samozřejmě je nezbytné, aby se výzkumník rozhodnul, jakým způsobem bude získaná data analyzovat (Punch, 2008, s. 37).

Vzhledem k tomu, že v této diplomové práci využívám pro sběr dat polostrukturovaný rozhovor v kvantitativní strategii, kdy si budu vpisovat získané odpovědi do záznamového archu, považuji za vhodné uvést stručný popis polostrukturovaného rozhovoru.

Polostrukturovaný rozhovor

Jak uvádí Disman (2008, s. 124), rozhovor je určitou formou získávání dat, kdy dochází k přímé interakci mezi výzkumníkem a respondentem.

Rozhovor, obecně, je jednou z oblíbených metod sloužících pro sběr dat a jak již bylo řečeno výše, probíhá v přímé interakci, tedy „tváří v tvář“. Z tohoto důvodu musí výzkumník dbát na své vystupování a také vhodnou volbu oblečení. Současně by měl výzkumník v respondentovi vzbuzovat důvěru, aby se mu nebál svěřit. Důležitá je i volba prostředí, které musí být takové, aby se tam respondent cítil dobře. Na začátku rozhovoru bychom měli respondenta upozornit na to, že nás zajímá především jeho názor, tudíž žádná odpověď není špatná. Současně je vhodné seznámit respondenta s cílem a průběhem rozhovoru. Na konci rozhovoru bychom měli respondentovi umožnit volně vyjádřit své myšlenky k tématu. Poděkování na konci rozhovoru za ochotu a čas respondenta je samozřejmostí (Reichel, 2009, s. 110-118).

V rámci rozhovoru jsou respondentovi pokládány otázky od výzkumníka, který tímto způsobem získává potřebné odpovědi. Rozhovor může mít různé podoby (Hendl & Remr, 2017, s. 83).

V rámci výzkumu této diplomové práce jsem použila polostrukturovaný rozhovor, který je charakteristický tím, že je ještě před samotným uskutečněním rozhovoru, potřebná příprava určitého schématu. Otázky, které jsou stanoveny v tomto schématu, jsou pro výzkumníka závazné, musí se na ně tedy dotázat všech respondentů. Za velkou výhodu polostrukturovaného rozhovoru je považována možnost doptávání, současně také ověřování získaných informací během rozhovoru a možnost klást doplňující otázky. Díky tomu je možné dosáhnout vyšší přesnosti než při plně strukturovaném rozhovoru (Miovský, 2006, s. 159-161).

Polostrukturovaný rozhovor v kvantitativní strategii, kdy si budu získané odpovědi vpisovat do předem vytvořeného záznamového archu jsem zvolila pro výzkum této diplomové práce především z toho důvodu, že očekávám, že umožní jít do hloubky tématu, avšak současně bude přehledný, jelikož se drží předem stanovené osnovy, která je součástí záznamového archu. Dále nabízí možnost doptávat se na jednotlivé otázky a ujišťovat se, že daná odpověď byla pochopena správně. Současně záznamový arch poskytuje nejen již zmiňovanou osnovu polostrukturovaného rozhovoru, ale i možnost si získaná data během polostrukturovaného rozhovoru ihned zaznamenávat. Za výhodu považuji také to, že respondent není nijak limitován počtem a rozsahem odpovědí.

5.3 Strategie tvorby otázek do osnovy polostrukturovaného rozhovoru

Při tvorbě otázek do osnovy polostrukturovaného rozhovoru, které se následně objeví v záznamovém archu, jsem postupovala podle stanoveného výzkumného cíle, výzkumných otázek a dílčích cílů, jež vycházejí z teoretické části této diplomové práce. Úplná podoba záznamového archu (dotazníku) je uvedena v příloze č. 2.

Záznamový arch je tvořen celkem 8 otázkami, kdy se jedná o 1 uzavřenou otázku a následujících 7 je otevřených, přičemž některé z nich obsahují ještě další, doplňující podotázky.

První otázka záznamového archu má spíše informativní charakter, jelikož nám neposkytuje relevantní informace, které by pomohly s odpovědí na výzkumné otázky či dílčí cíle. Tato otázka: *„Jaký typ pěstounské péče vykonáváte?“* zastává kontrolní funkci, kdy se ujistím, že skutečně budu vést polostrukturovaný rozhovor a vyplňovat záznamový arch s pěstounem dané doprovázející organizace XY, nikoli s lektory, sociálními pracovníky, pracovníci, které hlídají děti, studenty na praxi a podobně. Vzhledem k tomu, že existují pouze tři možnosti odpovědi (viz kapitola 2. Pěstounská péče), rovnou jsem je zde, pro urychlení záznamu získaných dat, napsala. Současně jsem zde také uvedla, zda se jedná o osobu pečující či osobu v evidenci pro případ, že by mi daná osoba sdělila tuto informaci. Opět jsem to udělala pro urychlení zaznamenání odpovědi a současně pro jednodušší vyhodnocení dané otázky.

Druhá otázka zní: *„Které oblasti či témata vzdělávacích akcí jsou pro Vás nejvíce potřebné v rámci výkonu pěstounské péče? Svoji odpověď/své odpovědi, prosím, dále rozveďte.“* U této otázky potřebuji, aby mi pěstoun poskytl více informací, než jen „pouhý“ výčet témat či oblastí vzdělávacích akcí, z tohoto důvodu považuji za nutné zdůraznit, aby pěstoun svou odpověď rozvedl hned na začátku. Pro usnadnění zaznamenávání získaných dat jsem si předem vytvořila 6 oblastí vzdělávacích akcí, kdy jsem vycházela z teoretické části této diplomové práce, kde jsem uváděla výčet oblastí vzdělávání pěstounů, které jsou uvedeny ve Vyhlášce (Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). Současně jsem si do závorky za jednotlivé oblasti uvedla možnosti a témata, která do dané oblasti spadají. Tyto informace slouží především

pro urychlení záznamu v průběhu rozhovoru, a mohu je také využít v případě, kdyby pěstouna nic nenapadlo, abych mu byla schopná poskytnout určitý výčet možností.

Tyto předem vytvořené oblasti a témata vypadají následovně:

- a) péče o dítě (zdraví, výchova, vzdělávání, vývoj dítěte)
- b) krizové situace (situace, které mohou nastat v rámci výkonu pěstounské péče)
- c) psychologické (nejen péče o dítě, ale také o sebe sama)
- d) sociální (začlenění do společnosti – dítě se zdravotním znevýhodněním, jiného etnika)
- e) finanční (finanční gramotnost, dávky)
- f) právní (legislativa, proces zprostředkování náhradní rodinné péče, práva a povinnosti).

Dále jsem si zde vytvořila i možnost *e) jiné*, pro případ, že by pěstoun uvedl oblast či téma, které by nespadlo do žádné z předem vytvořených kategorií. Současně jsem si pod touto otázkou nechala volný prostor, abych si zde vpisovala podstatné informace, které není možné pouze zakroužkovat, podtrhnout či jinak jednodušeji zaznamenat. Tento volný prostor také slouží pro zapsání vysvětlení, proč právě tyto oblasti a témata považují pěstouni za nejvíce potřebné.

Tuto otázku jsem zařadila do záznamového archu kvůli dosažení dílčích cílů 1 a 2. Předpokládám, že se pěstouni v rámci této otázky rozpovídají, tedy nejenom že uvedou oblasti a témata, která jsou pro ně nejvíce potřebná, ale současně mi odhalí, jaké vzdělávací potřeby mají, v jakých oblastech či tématech jim chybí či chyběly potřebné informace, a tudíž zde vnímají potřebu se vzdělávat.

Třetí otázka se opět týká oblastí a témat vzdělávacích kurzů, avšak z trochu jiného pohledu. Její přesné znění je: *„Která témata či oblasti vzdělávacích kurzů Vás nejvíce zajímají?“* Tuto otázku jsem do záznamového archu zařadila z důvodu dosažení dílčího cíle 3. Tuto otázku jsem se rozhodla zařadit právě na třetí pozici, jelikož druhá otázka byla zaměřena na potřebné oblasti či témata vzdělávacích kurzů a přišlo mi tak vhodné zůstat v kontextu a nepřeskakovat k jiné otázce, která by byla zaměřená na jinou oblast vzdělávacích kurzů a vzdělávacích potřeb a následně se zpětně k této otázce vracet. Tuto otázku jsem zde zařadila z toho důvodu, jelikož bych chtěla zjistit, zda, případně jak, se liší osobní preference pěstounů od jejich potřeb v rámci vzdělávání.

Ve **čtvrté otázce** jsem se zaměřila na spokojenost pěstounů se vzdělávacími kurzy. Otázka byla formulována následovně: *„Jste spokojen(a) se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů?“*. I v tomto případě jsem si předem vytvořila dvě možnosti odpovědí, které zní „ANO“ či „NE“. Současně jsem si předem připravila doplňující otázky pro oba případy. Pokud mi pěstoun odpoví kladně („ANO“), mám přichystanou podotázku: *„Pokud ano, existuje i přesto něco, co by se, dle Vašeho názoru, mohlo změnit, respektive zlepšit?“*. Naopak pokud mi pěstoun odpoví záporně („NE“), mám přichystanou podotázku: *„Pokud ne, s čím konkrétně nejste spokojen(a)?“* U obou podotázek je tak ponechán volný prostor pro vyjádření názoru pěstouna. Tato otázka je do záznamového archu zařazena z důvodu naplnění dílčího cíle 4.

Pátá otázka je formulována z důvodu dílčího cíle 5 a zní následovně: *„Existují informace, znalosti, dovednosti, rady nebo doporučení, které jste získal(a) během povinného vzdělávání a využíváte je v praxi?“* Touto otázkou si ověřím, zda získané informace, dovednosti nebo znalosti pěstouni využívají také v praxi či je pro ně vzdělávání pouhou povinností, kterou každý rok musí splnit.

Šestou otázkou, která se vztahuje k dílčím cílům 1 a 2, jsem stanovila následovně: *„Chyběly Vám někdy důležité informace v souvislosti s výkonem pěstounské péče?“*. K této otázce jsem si vytvořila, stejně jako u otázky č. 4, dvě možnosti odpovědí, které zní „ANO“/“NE“, abych si danou odpověď mohla zakroužkovat a měla jednodušší a rychlejší zaznamenávání. V případě, že bude odpověď pěstouna záporná („NE“), a respondent se nebude chtít více vyjádřit, budu rovnou pokračovat k další otázce (k sedmé otázce). Naopak pro situaci, kdy odpověď bude kladná („ANO“), jsem si nachystala podotázku, která zní: *„Pokud ano, svoji odpověď, prosím, rozveďte.“* Tuto podotázku jsem zde zařadila z důvodu, aby se pěstoun mohl vyjádřit k tomu, jaké informace mu chyběly či stále chybí, o jakou se jednalo či jedná situaci, oblast, téma a podobně. Zkrátka je zde ponechán volný prostor pro sdělení osobní zkušenosti pěstouna a její následné zaznamenání. U této otázky mi tak pěstoun v případě kladné odpovědi („ANO“) bude přímo formulovat své vzdělávací potřeby, jež jsou stěžejní pro tuto diplomovou práci.

Sedmá otázka je vytvořena z důvodu dosažení dílčího cíle č. 6 a zní: *„Co si myslíte o Vaší zákonem stanovené povinnosti plnit si 24hodinové vzdělávání za 12 (po sobě jdoucích) kalendářních měsíců?“* Touto otázkou odhalím názor pěstounů na jejich povinnost se vzdělávat. Rozhodla jsem se tuto otázku zařadit až na konec polostrukturovaného rozhovoru, tedy i jako předposlední otázku v záznamovém archu. Vzhledem k tomu, že jsem se během dlouhodobé praxe v průběhu předchozího studia setkala s velmi rozdílnými názory pěstounů na povinnost se vzdělávat, nevěděla jsem, jakým způsobem budou pěstouni na tuto otázku reagovat, tudíž jsem ji raději zařadila až na závěr polostrukturovaného rozhovoru.

Osmá otázka (poslední) má zcela otevřený charakter. Tato otázka zní následovně: *„Pokud máte cokoli, co byste rád(a) zmínil(a) v kontextu tohoto tématu, zde je volný prostor pro Vás. Každá Vaše odpověď je důležitá a žádná nebude*

opomíjena.“ U této otázky nechávám zcela volný prostor pro jakékoli myšlenky, nápady, zpětnou vazbu, zkrátka cokoli, co respondent vnímá jako důležité v kontextu tématu zmínit. Současně považuji za nezbytné respondentům zdůraznit, že žádná odpověď není špatná, veškeré informace, které mi poskytnou, jsou důležité a mohou být velmi zajímavé a přínosné. Z tohoto důvodu zde uvádím doplňující větu o důležitosti každé odpovědi, abych na ni během polostrukturovaného rozhovoru nezapomněla a ujistila tak respondenta, že žádná odpověď nebude opomíjena.

Tímto způsobem jsem si na základě formulovaných cílů stanovila celkem 8 otázek do osnovy polostrukturovaného rozhovoru, jež jsou součástí záznamového archu, který se skládá ještě z několika podotázek, tak, abych získala od respondentů, respektive pěstounů, potřebné odpovědi.

5.4 Výzkumný vzorek

Proces výběru výzkumného vzorku by měl obsahovat čtyři obecné kroky. Jako první jde o navržení ideálního výzkumného vzorku. Další krok slouží výzkumníkovi k tomu, aby byla zajištěna rovnováha mezi zobecnitelností – je třeba mít reprezentativní vzorek, a maximalizací variability. Následně je nezbytné stanovit velikost rozsahu výběru a také samotný průběh výběru vzorku. Jako poslední krok je uvedeno navrhnutí strategie, která je nezbytná pro získání kontaktu s respondenty, respektive s lidmi, kteří byli vybráni do výzkumného vzorku (Punch, 2008, s. 80-81).

Jak jsem již několikrát zmínila, výzkum bude probíhat v konkrétní doprovázející organizaci XY. Tuto doprovázející organizaci XY jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem zde vykonávala měsíční praxi v průběhu předchozího studia, tudíž zde mám kontakty a získala jsem tak potřebný souhlas doprovázející organizace XY pro realizaci výzkumu a sběr dat, jež jsou nezbytná pro výzkum této diplomové práce.

Výzkumný vzorek jsem si částečně stanovila již v samotném cíli diplomové práce, jelikož výzkum je zaměřený na vzdělávací potřeby pěstounů, tudíž respondenti musí být pěstouni. Dále je výzkumný vzorek pěstounů ohraničen konkrétní doprovázející organizací XY, díky čemuž mám pevně stanovený maximální počet možných respondentů.

Doprovázející organizace XY měla ke dni 1. 11. 2019 uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče celkem s **56 osobami pečujícími**. S **osobami v evidenci** neměla daná organizace XY ke dni 1. 11. 2019 uzavřenou žádnou dohodu o výkonu pěstounské péče.

5.5 Sběr dat a jejich zpracování

Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, data budu sbírat pomocí polostrukturovaných rozhovorů v kvantitativní strategii, kdy budu pěstounům klást otázky dle předem vytvořené osnovy polostrukturovaného rozhovoru, která je stanovena v záznamovém archu, do něhož si budu následně vpisovat odpovědi pěstounů.

Před samotným sběrem dat jsem musela nejprve kontaktovat sociální pracovníci, která pracuje v doprovázející organizaci XY. Se sociální pracovníci jsem byla již od odevzdání zadání diplomové práce domluvená, že jakmile budu mít vše připravené pro sběr dat, budu ji kontaktovat a dohodneme se na dalším postupu. Na základě e-mailové komunikace jsme se tedy domluvily na osobní schůzce, konkrétně 31. 10. 2019, kde jsem sociální pracovníci seznámila s tím, jakou metodu mám stanovenou pro sběr dat a co přesně bych potřebovala pro uskutečnění výzkumu. Doprovázející organizace XY mi vyšla maximálně vstříc. Sami pěstouni doprovázející organizaci XY příliš často nenavštěvují, jelikož pracovníce jezdí přímo k nim domů, kde řeší jejich problémové a tíživé situace – bylo by tudíž nevhodné jezdit s nimi. Z tohoto důvodu jsme se domluvily na tom, že se budu moci zúčastnit jedné

odpolední vzdělávací akce a dvou celodenních víkendových vzdělávacích akcí, které pro pěstouny pořádají. Velmi pozitivní je fakt, že se blíží konec roku, a tudíž jsou kapacity vzdělávacích akcí plné (z důvodu nutnosti splnění zákonem stanovené povinnosti) a současně také nízká duplicita účastníků na těchto vzdělávacích akcích, jelikož se konají v úzkém časovém rozpětí mezi sebou, tudíž budu mít možnost získat data od velkého množství pěstounů.

Po domluvě s doprovázející organizací XY mi tedy bylo umožněno zúčastnit se odpolední vzdělávací akce, která se konala ve středu 6. 11. 2019 přímo v prostorách organizace a následně dvou celodenních víkendových vzdělávacích akcí, které se konaly v sobotu 9. a 16. 11. 2019, opět v prostorách organizace.

Navíc mi bylo umožněno uskutečnit jeden rozhovor ještě před samotnými vzdělávacími akcemi, abych si mohla vyzkoušet, jak bude polostrukturovaný rozhovor probíhat – časová náročnost, ochota pěstouna odpovídat a podobně. Především jsem však potřebovala zjistit, zda jsem schopná si zaznamenávat odpovědi do předem připraveného záznamového archu (osnova polostrukturovaného rozhovoru) či nikoli, a bylo by tak potřebné jednotlivé rozhovory nahrávat, přepisovat a následně si zpětně vpisovat získané informace do záznamového archu.

Tento zkušební rozhovor se uskutečnil 4. 11. 2019 v prostorách doprovázející organizace XY, když si pěstounka přišla vyzvednout potřebné dokumenty, tudíž nebylo nevhodné požádat ji o spolupráci a účast na výzkumu. Nejprve mě sociální pracovnice představila a vysvětlila důvod mé přítomnosti. Následně jsem pěstounku seznámila s cílem mé diplomové práce a požádala o spolupráci při sběru dat, kdy jsem jí vysvětlila, že rozhovor bude zcela anonymní a nikde nebude zveřejňována její identita. Také jsem jí sdělila, že účast je zcela dobrovolná a v případě, že by nechtěla na nějakou otázku odpovídat nebo by se výzkumu nechtěla zúčastnit, může odmítnout.

Pěstounka však souhlasila, neměla problém ani s pořízením zvukového záznamu na mobilní telefon, pouze chtěla mít možnost nahlížet do osnovy polostrukturovaného rozhovoru (záznamového archu), což jsem jí umožnila. Dokonce mi poskytla i cennou zpětnou vazbu, jelikož mě upozornila, že mám špatně očíslované otázky (dvakrát jsem zde měla otázku číslo 3), což jsem ihned opravila. Samotný polostrukturovaný rozhovor byl veden dle otázek uvedených v záznamovém archu a trval zhruba 10 minut. Přepis rozhovoru je uvedený v příloze č. 2 s názvem Přepis rozhovoru. Při následném přepisu rozhovoru a kontroly informací v záznamovém archu jsem zjistila, že jsem stihla všechny potřebné informace zaznamenat. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla, že další rozhovory již nebudu nahrávat, přepisovat a následně si získané informace vpisovat do záznamového archu, nýbrž si do něj odpovědi budu psát hned. Vzhledem k tomu, že rozhovor byl úspěšný a povedlo se mi získat potřebná data, zařadila jsem i tento rozhovor do výsledků výzkumu.

Před začátkem sběru dat jsem vždy pěstouny seznámila s cílem mé diplomové práce a jejím zaměřením, informovala jsem je o tom, že účast je zcela dobrovolná, ujistila jsem je o anonymitě a možnosti odmítnout odpovědět na některé otázky. Během polostrukturovaného rozhovoru jsem pak postupovala podle otázek, které jsou v záznamovém archu a dodržovala jsem jejich pořadí. Tázala jsem se respondentů i dle předem stanovených podotázek a současně jsem také využila možnosti doptávat se na informace, které jsem potřebovala získat a respondent mi je sám neposkytl. Dále jsem si ověřovala již získané informace, a to z toho důvodu, abych se ujistila, že jsem danou odpověď pochopila správně a dobře jsem si ji zaznamenala.

Sběr dat byl velmi náročný. Během jednoho dne jsem musela sesbírat velké množství dat, jelikož zde nebyla jiná možnost, jak jinak se s pěstouny doprovázející organizace XY osobně setkat, nežli právě na vzdělávacích akcích

a kurzech. Pěstouni, zaměstnanci doprovázející organizace XY společně s lektory vzdělávacích kurzů mi však vyšli maximálně vstříc, díky čemuž jsem vše nakonec zvládla. Za jejich ochotu, pomoc a vstřícnost jsem opravdu vděčná.

Pro sběr dat jsem chtěla využít především přestávek mezi jednotlivými bloky, obědovou pauzu i volný čas ještě před začátkem vzdělávání, nicméně v konečném důsledku jsem data sbírala prakticky kdykoli během vzdělávací akce. Průběh i délka každého sběru dat byla vždy individuální a velmi rozdílná. Někteří pěstouni byli velmi struční, své odpovědi ani po doptání příliš nerozváděli, naopak někteří pěstouni mi poskytli rozsáhlé informace a uvedli i spoustu příkladů. Nejkratší rozhovor trval necelých 5 minut, nejdelší zhruba 25 minut. V průměru se však délka polostrukturovaných rozhovorů pohybovala mezi 8 až 10 minutami.

Během výzkumu jsem pracovala jak s tištěnou formou záznamového archu, kdy jsem si ručně vpisovala, kroužkovala, podtrhávala a zaznamenávala získané odpovědi, tak také s elektronickou podobou, a to z důvodu jednoduššího a rychlejšího zaznamenávání odpovědí. Vždy jsem volila typ a způsob zaznamenávání do záznamového archu podle konkrétní situace a osobní preference pěstouna. Pro účely zpracování dat jsem však nakonec všechny záznamové archy převedla do papírové podoby, jelikož se mi s nimi tak mnohem lépe pracovalo.

Úspěšnost

První rozhovor se uskutečnil 4. 11. 2019 a získala jsem data od 1 respondentky. Další data jsem sesbírala během první odpolední vzdělávací akce, která se konala 6. 11. 2019 a bylo zde celkem 9 účastníků – pěstounů, přičemž všichni souhlasili se zapojením do výzkumu. Na druhé, již celodenní víkendové vzdělávací akci, konané 9. 11. 2019, se mi podařilo získat

data od **19** účastníků – pěstounů, z celkového počtu 22, kdy se 1 pěstoun opakoval z předchozí vzdělávací akce, tudíž jsem s ním nevedla další rozhovor, a 2 pěstouni účast na výzkumu odmítli. Na poslední vzdělávací akci, též celodenní víkendové, se mi povedlo získat data od **18** dalších účastníků – pěstounů, z celkového počtu 25. V tomto případě nikdo neodmítl účast na výzkumu, avšak 7 pěstounů se opakovalo z dvou předešlých vzdělávacích akcí. V rámci provedeného výzkumu se mi tak povedlo udělat rozhovory a vyplnit záznamové archy celkem se **47** pěstouny (**osobami pečujícími**) z celkového počtu **56**, což je **84%** úspěšnost.

Zpracování dat

Zpracování získaných dat a následná analýza dat byla provedena v počítačovém programu Microsoft Excel 2016. V tomto programu jsem také vytvořila grafy, které využívám pro prezentaci výsledků v následující části kapitoly této diplomové práce (viz kapitola 5.6. Prezentace výsledků výzkumu).

Data jsem zpracovala a analyzovala tím způsobem, že jsem si v počítačovém programu Excel 2016 vytvořila podle jednotlivých otázek v záznamovém archu tabulky. Současně jsem si všechny záznamové archy převedla do papírové podoby, jelikož se mi takto s nimi lépe pracuje.

Nejprve jsem tedy začala otázkou číslo 1 a postupně jsem se dopracovala až k poslední, otázce číslo 8. Každá tabulka byla vždy pouze pro jednu otázku, v některých případech také pro podotázku ze záznamového archu, z důvodu přehlednosti. Pod každou otázkou jsem následně vypsal předem vytvořené možné odpovědi či podotázky, které byly součástí záznamového archu. Následně jsem vytvořila vedle těchto odpovědí či podotázek volnou buňku, která sloužila pro zaznamenávání četnosti dané odpovědi. Současně jsem si u každé otázky nechala vynechané řádky v tabulce

pro odpovědi, které mi uvedli sami pěstouni. Taktéž jsem vedle nich vytvořila místo pro zaznamenávání četnosti dané odpovědi. Jakmile jsem měla takto vytvořené tabulky hotové, začala jsem s analýzou dat. Vždy jsem postupovala tak, že jsem si všechny záznamové archy otočila na stejnou otázku a brala jsem jeden za druhým a zaznamenávala jsem si četnost odpovědí, které již v tabulce byly, a současně jsem dopisovala do tabulky nové odpovědi, které jsem od pěstounů získala a opět jsem uváděla jejich četnost. V rámci rozhovorů jsem si zaznamenávala i celé věty, které mi pěstouni sdělili, a tato data využiji u prezentace výsledků, nicméně do tabulek jsem si nevpisovala celé věty (z důvodu přehlednosti), ale pouze kategorie, do které daná informace spadá, abych mohla určit četnost dané odpovědi.

5.6 Prezentace výsledků výzkumu

V této části kapitoly uvedu výsledky provedeného výzkumu v doprovázející organizaci XY. Budu postupovat podle jednotlivých otázek polostrukturovaného rozhovoru, jež jsou součástí záznamového archu a pro prezentaci výsledků výzkumu a sesbíraných dat využiji vhodné grafy.

První otázka polostrukturovaného rozhovoru (též uvedená jako první v záznamovém archu) má informativní a kontrolní charakter, ptala jsem se na to, jaký typ pěstounské péče daná osoba vykonává. Jak jsem již zmínila výše, povedlo se mi sesbírat data a vést polostrukturované rozhovory celkem se 47 pěstouny (**osobami pečujícími**) z 56 možných, což je 84% úspěšnost.



Graf 1: Typ pěstounské péče

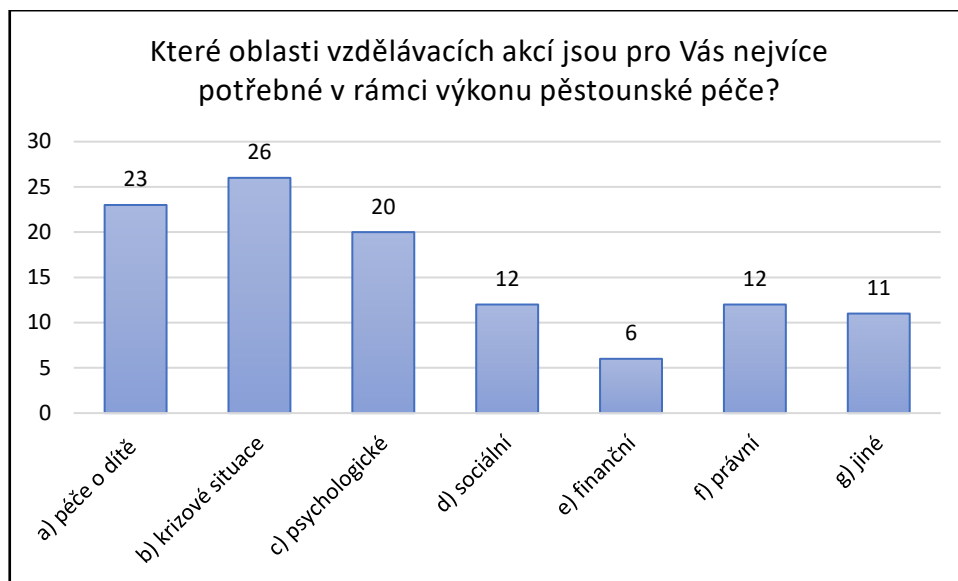
Z výše uvedeného grafu 1 je zřejmé, že výzkumu se zúčastnily pouze osoby pečující, z toho 15 osob pečujících vykonává pěstounskou péči, která je zprostředkovaná krajským úřadem. Osob pečujících, které pečují o dítě v rámci příbuzenské pěstounské péče, je 32. Osob v evidenci 0. Celkový počet osob, které se zúčastnily výzkumu, je tedy **47 osob pečujících**.

5.6.1 Vzdělávací potřeby pěstounů

Tato část je soustředěna na první dílčí cíl: *Identifikovat, jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají.*

Pro tento dílčí cíl 1 jsem formulovala otázky 2 a 6, díky kterým jsem získala nezbytné informace.

V rámci otázky číslo 2 jsem získala informace o tom, které oblasti vzdělávacích akcí jsou pro pěstouny nejvíce potřebné. U této otázky jsem pěstouny nijak nelimitovala počtem, mohli uvést tolik věcí, kolik uznali za vhodné. Na uvedeném grafu 2 můžeme vidět, že za nejvíce potřebné vnímají pěstouni oblasti, které se týkají krizových situací, péče o dítě a psychologické.



Graf 2: Nejvíce potřebné oblasti vzdělávacích akcí

Krizovou situaci, tedy nějakou tíživou či problémovou situaci, která může nastat v rámci výkonu pěstounské péče, zmínilo celkem 26 osob, což znamená, že více než polovina, vnímá za nejvíce potřebné získat znalosti v této oblasti. Pěstouni uváděli, že potřebují vědět, jaké situace mohou nastat a jak se během takových situací mají chovat a postupovat. Tuto odpověď doplnili například těmito komentáři:

„Hlavně vědět, jak se mám zachovat v situaci, kterou nečekám a nereagovat podrážděně.“

„Nikdy nevím, co může nastat, a tak chci být připravená.“

„Syn (pozn. otec dítěte) mívá výbuchy vzteku a my jsme nevěděli, co dělat, když si pro vnuka přišel a byl agresivní. Tak nám poradili, že máme normálně zavolat policii...“

Další, nejčastěji zmiňovaná oblast je péče o dítě, kterou uvedlo celkem 23 respondentů, tedy téměř polovina, kdy pěstouni popisovali, že jsou pro ně potřebné informace týkající se výchovy a péče o dítě. Tato odpověď byla doplněna například těmito komentáři:

„Především jak dítě vychovávat a starat se o něj.“

„Uvítám cokoli, co se týče dětí a jejich světa. Nebráním se jakémukoliv tématu souvisejícímu s výchovou.“

„Jak „pracovat“ s dítětem, jak mu být oporou a rodičem, prostě jak z něj vychovat něco dobrého.“

Poslední, nejčastěji uváděnou oblastí je psychologická oblast. Tuto odpověď uvedlo celkem 20 respondentů. U této oblasti pěstouni uváděli například toto:

„Jak se z toho všeho „nezbláznit“. Snad to nevyzní blbě, jsem ráda, že ho mám, ale občas je toho až moc.“

„Všechny moje děti mají psychické problémy, takže jak můžu předcházet nějakým situacím... prostě znát možnosti.“

„Musím brát ohledy na jeho citlivost, emoce... tak jak k němu přistupovat.“

Další dvě nejčastěji uvedené odpovědi mají shodný počet odpovědí, jedná se o oblast sociální a právní, kdy obě zmínilo celkem 12 respondentů. U těchto možností respondenti uváděli následující komentáře:

Sociální:

„Moje vnučka má zdravotní problémy, tak jak k ní přistupovat, aby „zapadla“.“

„Dcera je autistka, má ADHD a někdy je horší než nepřizpůsobivá... tak co mám dělat, aby ji někam vzali?“⁷

⁷ Považuji za nezbytné upřesnit kontext této odpovědi. Bylo to myšleno tak, aby ji děti vzaly mezi sebe. Aby byla přijata do kolektivu a nebyla z něj vyčleňována jako doposud. Pěstounka rozhodně nechtěla svoji dceru dát do ústavního zařízení či podobně.

Právní:

„Potřebovala jsem vědět, jak je to všechno právně ošetřeno.“

„Vždycky se objeví otázka, třeba dluhy, cestování, troalý bydliště...“

Následovala odpověď e) jiné, díky které jsem získala dvě zcela nové oblasti či kategorie. Celkem 11 respondentů odpovědělo jinak, než jsem měla předem připraveno a vytvořili tak svými odpověďmi dvě nové kategorie. První z těchto kategorií či oblastí je odpověď VŠECHNO, kterou uvedlo celkem 8 pěstounů a okomentovali ji následovně:

„Všechno, hlavně na začátku. Uvítala jsem každou informaci, abych mohla být lepší.“

„Nikdy nevím, co mě čeká. Co mi neřeknou, to nevím.“

„Od všeho se mi hodí informace, chci být dobrá, dělat to zodpovědně.“

Z této oblasti je zřejmé, že pěstouni vnímají potřebu vzdělávat se, získávat informace a rozšiřovat si své znalosti ve všech oblastech. Zbylé 3 odpovědi patřily do kategorie sdílení zkušeností, věcí z praktického života, kdy mi uváděli následující komentáře:

„Nejvíce potřebuji, aby lektor mluvil stručně, jasně, výstižně, ze své praxe a aby byly poznatky v praxi použitelné. Smysluprázdná teorie je na nic.“

„Věci ze života.“

„Cokoli ze života, aby člověk nedělal „boty“.“

Poslední možnost, finanční, uvedlo celkem 6 respondentů. Tyto odpovědi se týkaly financí a dávkového systému. Příkladem může být tento výrok:

„Vůbec jsem nevěděla, na jaký dávky mám nárok, na jakou finanční pomoc.“

Ze získaných informací je tedy zřejmé, že pěstouni cítí vzdělávání za potřebné v mnoha oblastech, především v oblasti krizových situací, péče o dítě a psychologických.

Pro tento dílčí cíl 1 jsem si vytvořila také otázku číslo 6. V rámci této otázky jsem získala informace o tom, zda pěstounům někdy chyběly (stále chybí) důležité informace v souvislosti s výkonem péče, jež jsou prezentovány na níže uvedeném grafu 3.



Graf 3: Chybějící důležité informace související s výkonem pěstounské péče

Z grafu 3 je zřejmé, že nadpoloviční většina, tedy 36 pěstounů odpovědělo, že jim žádné informace v rámci výkonu pěstounské péče nechyběly a ani nechybí. Z tohoto počtu dále 8 pěstounů uvedlo, bez jakéhokoli doptání, že ví, kam se mají v případě potřeby obrátit a koho mohou kontaktovat, což považuji za velmi kladné a podstatné u této otázky zmínit.

Naopak 11 pěstounů uvedlo, že jim v rámci výkonu pěstounské péče chyběly podstatné informace. Z tohoto důvodu jsem měla předem připravenou podotázku pro hlubší porozumění a zjištění, v jakých situacích nebo proč jim dané informace chyběly. Někteří pěstouni uvedli více situací,

během kterých jim chyběly potřebné informace. Celkem v 5 případech byla uvedena nespokojenost s prací OSPOD, konkrétně:

„Chyběly mi správné informace od OSPOD před začátkem pěstounské péče.“

„OSPOD, jeden velký „průser“, nevěděla jsem nic.“

Dále bylo třikrát zmíněno, že pěstounům chyběly potřebné informace před začátkem výkonu pěstounské péče. Třikrát byla také zmíněna odpověď, která se týkala nespokojenosti s postupem v rámci odborné přípravy pěstounů. Tyto odpovědi komentovali pěstouni takto:

„Odborná příprava pěstounů je výplod chorého mozku. My lidé nejsme opice a toto je vymývání mozku ze strany státu. Lidé, kteří touží po dítěti, jsou vydírání, aby se chovali a přemýšleli způsobem, jaký určuje stát. Je to hanebné a sprosté!“

„Pouze v počátcích, kdy před začátkem výkonu pěstounské péče nebyly nám, jako pěstounům, podány. Jednalo se o pouhou teorii, která nebyla podložena praktickými radami.“

Jednou byla uvedena odpověď, že osobě pečující chyběly informace o biologické rodině a taktéž v jednom případě bylo uvedeno, že osobě pečující chyběly informace ohledně možné sociální pomoci.

Ze zjištěných informací tedy vyplývá, že celkem **36** pěstounům nechyběly důležité informace v souvislosti s výkonem pěstounské péče a pěstouni vědí, kam se v případě potřeby mohou obrátit. Naopak **11** pěstounů uvádí, že jim důležité informace chyběly. Tento nedostatek nastal zejména v počátcích výkonu pěstounské péče či ještě před samotným výkonem pěstounské péče. Negativní reakce se také týkaly odborné přípravy pěstounů. V současné době už tento nedostatek nepocifují.

Díky získaným odpovědím na dané otázky tak byly identifikovány vzdělávací potřeby pěstounů v doprovázející organizaci XY. Samozřejmě musíme zohlednit, že každý člověk je individuum s rozdílnými potřebami, avšak v rámci doprovázející organizace XY jsem došla ke zjištění, že pěstouni vnímají za nejvíce potřebné vzdělávání v oblastech, které se týkají krizových situací (26 osob pečujících), péče o dítě (23 osob pečujících) a psychologických (20 osob pečujících). Současně jsou pro ně důležité informace týkající se sociální a právní oblasti (v obou případech uvedlo tuto odpověď celkem 12 osob pečujících). Celkem 8 osob pečujících má dokonce potřebu vzdělávat se ve všech oblastech, které souvisí s výkonem pěstounské péče a 3 osoby pečující uvedly sdílení zkušeností z praxe. Jako poslední uvedu oblast finanční, kterou uvedlo 6 osob pečujících.

Z těchto zjištěných informací je tedy zřejmé, že všichni pěstouni, bez výjimky, považují za potřebné vzdělávání alespoň v jedné z těchto oblastí.

5.6.2 Oblasti a témata vzdělávacích akcí – nejvíce pro pěstouny potřebné

Tato podkapitola se věnuje dílčímu cíli 2: *Uvést, které oblasti a témata vzdělávacích akcí považují pěstouni za nejvíce potřebné.* Vzhledem k tomu, že oblastem vzdělávacích akcí jsem se podrobně věnovala již v předchozí podkapitole, abych mohla prezentovat výsledky pro dílčí cíl 1, uvedu je zde pouze stručně a zaměřím se především na konkrétní témata, jež jsou nezbytná pro dílčí cíl 2.

Mezi nejčastěji uváděné oblasti, které jsou nejvíce potřebné pro pěstouny v rámci výkonu pěstounské péče patří krizové situace, péče o dítě a psychologické. Následují oblasti právní a sociální. Nesmí být opomenuta ani oblast finanční, potřeba vzdělávat se ve všech oblastech a sdílení zkušeností z praxe. V rámci konkrétních témat vzdělávacích akcí,

kteřé jsou nejvíce potřebné, uváděli pěstouni podobné informace, jako u oblastí. Získala jsem následující odpovědi (viz graf 4).



Graf 4: Nejvíce potřebná témata vzdělávacích akcí

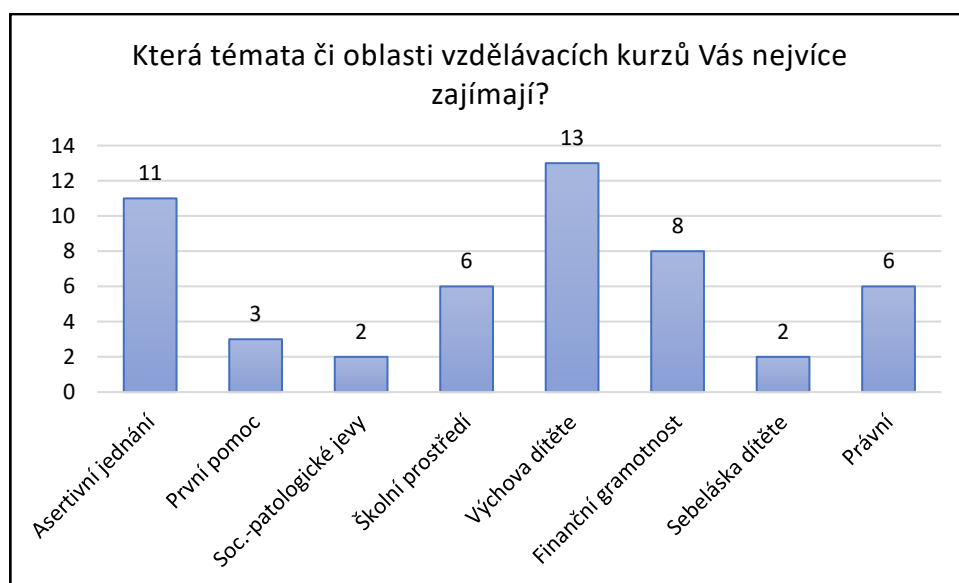
Z grafu 4 je zřejmé, že nejvíce potřebná témata vzdělávacích akcí se týkají výchovy a péče o dítě. Byly uvedeny, celkem 23 osobami pečujícími, následující příklady – správné nastavení hranic, budování důvěry, samostatnost dítěte a volnost, řešení vzdoru dítěte a další. Celkem 17 osob pečujících uvedlo, že je zajímavá téma, které jsem obecně nazvala – jak jednat v krizové situaci. Dále pak 9 osob pečujících zmínilo psychologická témata zaměřená na emoce, emoční stabilitu a sebelásku. Dalšími potřebnými tématy byla osmkrát jmenována témata týkající se znevýhodněných dětí, konkrétně byly uvedeny děti se zdravotním znevýhodněním, jiného etnika nebo s poruchami učení. Stejně jako u oblastí vzdělávání uvedlo 8 osob pečujících za nejvíce potřebná všechna témata – nechtěli více konkretizovat a specifikovat. Dále se v rámci četnosti odpovědi umístila práva a povinnosti týkající se jak osob pečujících, tak také dětí v pěstounské péči. Takto odpovědělo celkem 7 pěstounů. V menší míře byla zastoupena témata týkající

se finanční gramotnosti, jak být dítěti oporou a právní témata týkající se dědictví a dluhů. V tabulce neuvádím odpovědi, které zazněly pouze jednou, například kontakt s biologickou rodinou dítěte, osobnost dítěte, umění naslouchat, řešení konfliktů a vzdělávání dětí.

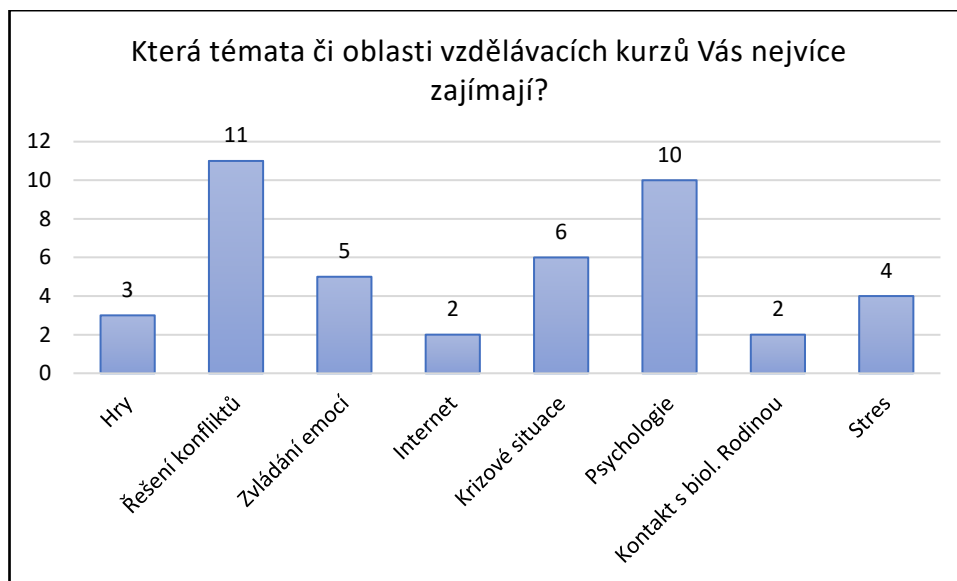
Uvedla jsem, jaké oblasti a témata vzdělávacích akcí pěstouni vnímají jako nejvíce potřebné a myslím si, že mohu konstatovat, že témata jsou velmi podobná s nejvíce potřebnými oblastmi vzdělávání, avšak více konkretizovaná.

5.6.3 Oblasti a témata vzdělávacích akcí – nejvíce pěstouny zajímají

Tato část se zabývá třetím dílčím cílem: *Uvést, které oblasti a témata vzdělávacích akcí pěstouny nejvíce zajímají.* Pro získání dat k tomuto cíli sloužila třetí otázka v záznamovém archu, jež byla položena během polostrukturovaného rozhovoru. Pěstouni uvedli nejružnější témata vzdělávacích akcí, která je osobně nejvíce zajímají. Opět nebyl stanovený žádný limit, nechala jsem pěstouny volně odpovídat. Pro větší přehlednost jsem vytvořila dva grafy 5 a 6, jelikož odpovědi bylo opravdu mnoho.



Graf 5: Témata či oblasti vzdělávacích kurzů, které pěstouny nejvíce zajímají (1. část)



Graf 6: Témata či oblasti vzdělávacích kurzů, které pěstouny nejvíce zajímají (2. část)

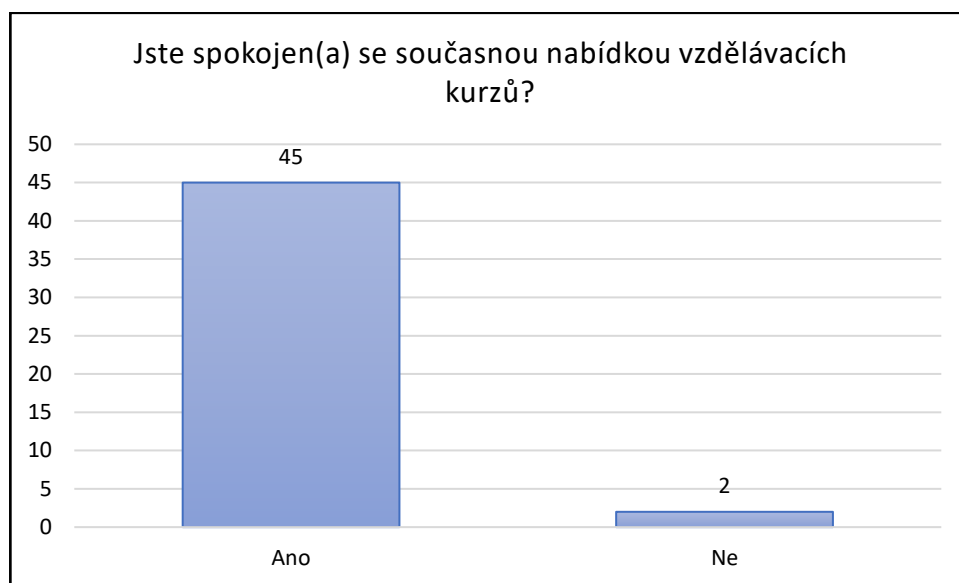
Z výše uvedených grafů 5 a 6 je zřejmé, že četnost odpovědí byla mnohem větší a konkrétnější než u předchozí otázky. Témata, která osoby pečující nejvíce zajímají, jsou výchova dětí, konkrétně stanovení hranic ve výchově, kdy tato odpověď byla uvedena 13krát. Dále pak asertivní jednání a řešení konfliktů, které shodně zmínilo 11 osob pečujících. Hned za nimi jsou témata z psychologie obecně (nebyli více specifikované ani po doptání), a to celkem 10krát. Pěstouny také zajímá finanční gramotnost, jak jednat v krizových situacích, témata týkající se školního prostředí – šikana, poruchy učení a právní poradenství. Nesmím opomenout ani téma týkající se zvládání emocí. Na grafech 5 a 6 můžeme pozorovat, že i témata týkající se zvládání stresu, první pomoci či hraní her, během kterých získávají pěstouni konkrétní zkušenost, pěstouny zajímají. V neposlední řadě pěstouni sdělili, že mají zájem o témata týkající se kontaktu s biologickou rodinou, internetu a sebelásky dítěte.

Pěstouni uváděli opravdu velkou spoustu možností, některé z nich však nemám zaznamenané v grafech, jelikož je vždy uvedla pouze jedna osoba. Mezi takové odpovědi patří například dramaterapie, arteterapie či trans-gender přenos.

Je vidět, že nabídka kurzů je opravdu široká a rozmanitá a pěstouni si tak mohou vybírat z několika možností. Uvedla jsem zde nejčastěji zmiňovaná témata vzdělávacích kurzů, které pěstouny nejvíce zajímají. Při srovnání s tématy, která jsou pro pěstouny nejvíce potřebná, jsem došla k závěru, že jsou velmi podobná, tudíž osobní preference pěstounů jsou velmi podobné s jejich vzdělávacími potřebami.

5.6.4 Spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů

Tato část nám poskytuje odpověď na dílčí cíl číslo čtyři: *Odhalit, jak jsou pěstouni spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů.* Na níže uvedeném grafu 7 můžeme pozorovat, že téměř všichni, tedy celkem 45 respondentů (osob pečujících) uvedlo, že ano. Naopak 2 respondenti uvedli, že ne.



Graf 7: Spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů

Pro obě možnosti odpovědí jsem měla předem připravené podotázky. Začnu nejprve s podotázkou, kterou jsem položila v situaci, kdy mi respondent odpověděl kladně („ANO“). Díky této podotázce jsem chtěla zjistit, zda i přes fakt, že je pěstoun spokojen se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů, existuje něco, co by se, dle jeho názoru, mohlo změnit či zlepšit. Ze 45 osob pečujících odpovědělo celkem 22 osob pečujících na tuto

podotázku. Více než polovina, konkrétně 23 osob pečujících, této možnosti odpovědět nevyužilo. Uvedli, že k této otázce nechtějí nic dodávat.

Odpovědi jsou uvedené v grafu 8 a ani v tomto případě nebyli respondenti limitováni počtem či rozsahem odpovědí. Z uvedených odpovědí jsem došla ke zjištění, že z těchto 22 pěstounů by uvítalo změnu v časové náročnosti vzdělávacích akcí/kurzů 8 osob pečujících a také ve volbě některých lektorů, kteří předávají pouze teoretické informace a byli pěstouny označováni jako „uspávači hadů“, celkem 7 osob pečujících. Celkem 4 osoby pečující by ocenily, kdyby byla větší nabídka kurzů týkajících se malých dětí. Pro 3 osoby pečující je nedostačující kapacita kurzů, jelikož když se chtějí přihlásit, nemohou. Jedna osoba pečující zmínila, že by byla ráda, kdyby jí bylo umožněno vzdělávat se jiným způsobem, například samostudiem a četbou knih.



Graf 8: Změna/zlepšení vzdělávacích kurzů

U druhé podotázky mi odpovídali pouze 2 respondenti, jelikož uvedli, že nejsou spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů. Oba dva uvedli, že nejsou spokojeni s výběrem témat, konkrétně s tím, že se témata

často opakují, jsou nevhodně vybrána a vzdělávání bývá nezáživné. Jeden respondent mi uvedl, že je také velmi nespokojen s výběrem lektorů.

V této podkapitole jsem odhalila spokojenost pěstounů doprovázející organizace XY se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů. Díky výsledku, kdy celkem 45 osob pečujících (tedy skoro všichni) uvedlo, že je spokojeno, předpokládám, že pěstouni jsou spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů.

5.6.5 Využití informací získaných v průběhu vzdělávacích akcí v praxi

Tato podkapitola se soustřeďuje na pátý dílčí cíl: *Ověřit, zda získané informace či rady v průběhu povinného vzdělávání považují pěstouni za přínosné v rámci výkonu pěstounské péče a zda je využívají i v praxi.* Považuji za velmi pozitivní fakt, že na tuto otázku mi odpovědělo **43** osob pečujících **kladně**. Povzbudila jsem je k rozvedení odpovědi, zda jsou schopni a ochotni mi uvést konkrétní příklad. Jejich odpovědi byly velmi rozdílné, jak zmíněným příkladem (některé velmi konkrétní, jiné více obecné), tak především počtem daných příkladů a rozsahem odpovědi. Uvádím zde stručný výčet odpovědí:

„...že se mám zamyslet nad názorem jiného, vyslechnout si ho.“

„No, třeba jak mám být bábou i mámou současně.“

„Ano, poznatky z kurzu o asertivitě, to používám teď hodně, kluk si stojí za svým, ale já se nedám. (smích)“

„...jak jednat s biologickou rodinou, protože nám naši snahu často kazí.“

„Vše, co se dovoím, se snažím využívat v praxi. Třeba dneska je téma finanční gramotnosti, tak jsem zvědavá.“

„Ano, ale vše jsem si schopna zjistit sama, využívám i jiných zdrojů.“

„Jak mám přistupovat k dítěti, které má zvláštnosti chování.“

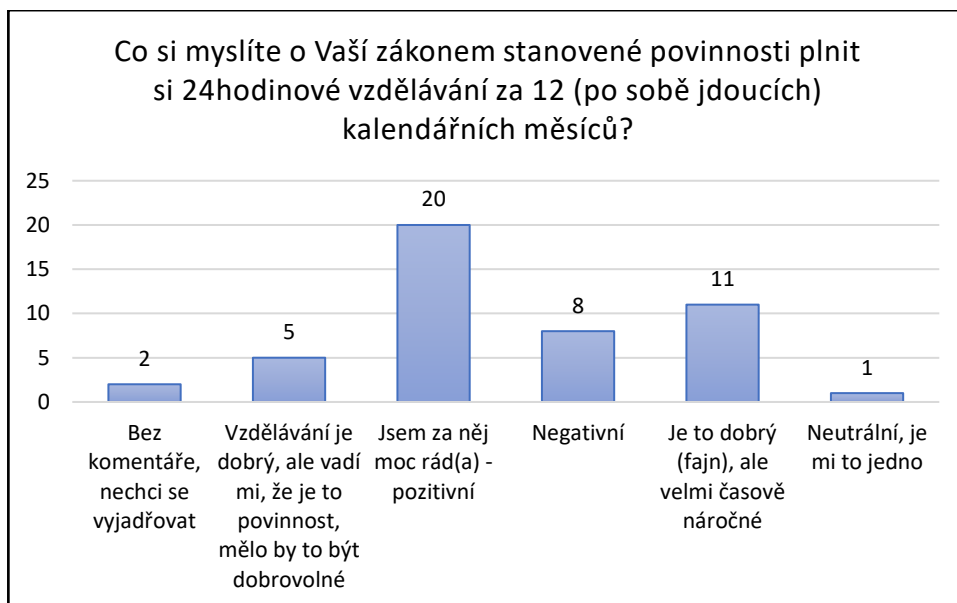
Dvě osoby pečující uvedly, že jsou nováčci (jedna z nich se účastnila druhého vzdělávacího kurzu a druhá teprve prvního vzdělávacího kurzu), tudíž mi nebyly schopny na tuto odpověď podat relevantní odpověď. Další dvě odpovědi zněly „NE“ a nebyly dále rozvedeny.

Na základě provedených rozhovorů tedy mohu říci, že jsem si ověřila, že pěstouni používají získané informace, znalosti, dovednosti, rady nebo doporučení v praxi, jelikož celkem 43 odpovědí bylo **kladných** a pěstouni mi byli schopni uvést konkrétní příklad či příklady.

5.6.6 Názor na povinnost pěstounů – vzdělávat se

Tato část práce se týká cíle číslo 6: *Odhalit, jaký mají pěstouni názor na jejich povinnost se vzdělávat v rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních (po sobě jdoucích) měsících.*

Zpětně jsem ráda, že jsem se rozhodla tuto otázku zařadit až na konec polostrukturovaného rozhovoru (tedy i na konec záznamového archu), jelikož s některými pěstouny byla po této otázce složitější komunikace a vytvořila se ne zcela příjemná atmosféra. I přes tento fakt jsou ale výsledky zejména **pozitivního** charakteru, což je zřejmé z níže uvedeného grafu 9.



Graf 9: Názor pěstounů na jejich povinnost se vzdělávat

Celkem 20 respondentů odpovědělo velmi kladně, vzdělávání vnímají jako přínosné a užitečné. Jejich odpovědi zněly například:

„Je to určitě vhodné, mohlo by být i klidně víc hodin.“

„Jsem za to ráda, je to vždycky fajn.“

„Je to přínosné, dovoíme se rady, zkušenosti ostatních nás mohou obohatit. Příjemné je setkávání s ostatními pěstouny, kteří řeší stejné problémy.“

„Mám to ráda, považuji to za příjemně strávený čas. Hlavně je to užitečný.“

Pozitivní názor na vzdělávání zastává dalších 16 respondentů, avšak současně uvádí, co se jim nelíbí. Z tohoto počtu by celkem 11 pěstounů uvítalo nižší časovou dotaci povinnosti vzdělávat se a 5 jich nesouhlasí s tím, že se jedná o povinnost. Rádi se vzdělávají, ale chtěli by, aby to bylo založené na dobrovolnosti.

Naopak 8 osob pečujících zastává negativní názor, povinnost dále se vzdělávat se jim nelíbí. Negativní odpovědi byly různé, byly použity různé argumenty, i ne zcela vhodná slova, například:

„Je to povinné ze zákona, jinak bych sem nechodil. Občas, OK, ale jinak nuda.“

„Nelíbí se mi to. Někdy je to dobrý, ale 24 hodin? To je moc. Hlavně nechápu, proč sem mám chodit, když mám svoje dvě děti, tak snad vím, co dělat...“

„Buzerace!“

„To snad ani nechcete slyšet. Je to blbost, nevidím jediný důvod, proč je to povinné.“

Další odpovědi se již mockrát neopakovaly. Celkem 2 respondenti odpověděli, že se nechtějí vyjadřovat (bez komentáře) a 1 respondent uvedl, že má neutrální postoj – je mu to jedno.

Odhalila jsem tedy názor pěstounů na jejich povinnost vzdělávat se, který mi vždy nebyl zcela korektně sdělen, avšak i přes tento fakt jsem získala potřebné odpovědi. Celkem 36 osob pečujících vnímá vzdělávání za užitečné, potřebné a pozitivní, naopak 8 osob pečujících zastává velmi negativní názor.

5.6.7 Volné vyjádření názoru pěstouna

Tato podkapitola nevychází přímo z dílčího cíle, jako předchozí podkapitoly, avšak poslední otázka polostrukturovaného rozhovoru zastává podstatnou roli, jelikož zde mohou být odhaleny zcela nové skutečnosti, či pěstoun může cítit potřebu říci k tématu něco svého, sdělit své pocity a podobně. Z tohoto důvodu nesmí být opomíjeny ani odpovědi, které byly uvedeny na závěr rozhovoru. Otázka byla zcela dobrovolná a možnost odpovědět na ni využilo celkem 12 osob pečujících.

Celkem 9 osob pečujících využilo tuto otázku jako možnost poděkování a zpětné vazby doprovázející organizaci XY a sociálním pracovníkům, se kterými spolupracují. Nejčastěji uváděli, že jsou vděční, že mohou být součástí doprovázející organizace XY a mají to zde moc rádi. K této odpovědi byly připojeny například tyto komentáře:

„Lidé, kteří mě začali obklopot, když jsem se stala pěstounkou, mě vnitřně obohatili. Jsou všichni úžasní. Cítím se tu moc dobře. Mám ráda obyčejné lidi, protože mají velké srdce. Doprovázející organizace XY je skvělá!“

„Doprovázející organizace XY je organizace na svém místě, protože opravdu pomáhá pěstounům, a ne jenom se vzděláváním, ale také s problémy, které život pěstounů přináší.“

Další 3 odpovědi byly rozdílné a pouze jedna se týkala vzdělávání. Respondentka vytvořila, dalo by se říci, plán vzdělávací akce, a to tak, aby jí osobně co nejvíce vyhovoval. Nejprve zdůraznila potřebu využití získaných informací i v praxi, správné volby tématu a nutnost vhodného lektora. Konkrétně uvedla:

„Důležitý je výběr lektora, chce to někoho z praxe, ne teoretika, tak, abychom si na kurzu „dobili baterky“, aby byl povzbuzující, interaktivní a pozitivně laděný.“

Další dvě odpovědi úplně s tématem vzdělávání a vzdělávacích potřeb nesouvisely, avšak ani tyto názory nechci opominout. Jedna respondentka chtěla upozornit na to, že některé sociální pracovnice nejsou dostatečně důsledné a kvůli tomu stíhá některé děti tragický osud. Považuji za důležité zmínit, že tato kritika nebyla směřována na doprovázející organizaci XY, ale celkově na tíživou situaci několika dětí. Další respondent chtěl tento prostor využít na to, aby poukázal na nezodpovědnost zákonodárců, především zdůrazňoval problematiku byrokracie a finančního zabezpečení státu.

Závěr výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit vzdělávací potřeby pěstounů a spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů. Na základě takto stanoveného cíle byly vytvořeny výzkumné otázky:

1. Jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají?
2. Jak jsou pěstouni spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů?

a 6 dílčích cílů. Cíl této diplomové práce byl splněn. Díky provedenému výzkumu v konkrétní doprovázející organizaci XY jsem získala potřebná data a výsledky, které prezentuji v kapitole 5.6. Prezentace výsledků výzkumu.

V teoretické části diplomové práce jsem se, mimo jiné, věnovala vzdělávacím potřebám. Uvedla jsem zde definice vzdělávacích potřeb od Palána (2002), Smékala (2004) i Nakonečného (2009), ze kterých vyplynulo, že se jedná o určitý nedostatek informací, kterého si je daný člověk vědom. Z provedeného výzkumu jsem zjistila, ve kterých oblastech pěstouni doprovázející organizace XY, tyto vzdělávací potřeby pocítují a mají. Nejvíce byly zmiňovány především oblasti týkající se krizových situací, péče o dítě a psychologické. V souvislosti se vzdělávacími potřebami jsem také uváděla podle Šedřové a Novotného (2006) dvě základní podoby – subjektivní a objektivní. Můžeme tedy říci, že subjektivními a identifikovanými vzdělávacími potřebami osob pečujících, jsou potřeby spadající především do výše zmíněných oblastí a v rámci prezentace výsledků (viz kapitola 5.6. Prezentace výsledků výzkumu) jsou uvedeny i konkrétní příklady a komentáře.

Naopak objektivní vzdělávací potřeby jsou vůči pěstounům vymezeny ve Vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona

o sociálně-právní ochraně dětí. V této Vyhlášce jsou stanoveny oblasti a témata, kterých by se vzdělávání pěstounů mělo týkat. Vzhledem k tomu, že jsem měla předem vytvořené kategorie dle jednotlivých oblastí a pěstouni mi uváděli tyto odpovědi, troufám si říci, že jsou daná témata a oblasti také vhodně nastaveny. V rámci výzkumu jsem došla k závěru, že pěstouni mají vzdělávací potřeby právě v oblastech, na které se mají vzdělávací kurzy a akce zaměřovat, a tudíž jsou témata a oblasti ve Vyhlášce stanoveny v souladu s jejich skutečnými potřebami. Toto tvrzení mohu podložit také dalším výsledkem výzkumu, kdy celkem 45 osob pečujících uvedlo, že jsou spokojeni se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů, jejichž témata a oblasti zaměření vycházejí z této Vyhlášky.

Pěstouni mají zákonem stanovenou povinnost se vzdělávat, konkrétně v ust. § 47a odst. 2 písm. f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. V rámci výzkumu jsem odhalila názor pěstounů na tuto povinnost, který byl 36 osobami pečujícími označen jako pozitivní. Nicméně by pěstouni uvítali změnu zákona, a to především ve snížení počtu hodin povinného vzdělávání. I přes nesouhlas 8 osob pečujících s povinným vzděláváním, vnímám jako pozitivní fakt, že i 6 osob z tohoto počtu nejprve uvedlo, že alespoň některé informace ze vzdělávání používají v praxi. Celkem 43 osob pečujících mi sdělilo, že získali informace, znalosti, dovednosti, rady či doporučení, které využívají v rámci výkonu pěstounské péče a bylo mi schopno uvést i konkrétní příklady. Z tohoto zjištění usuzuji, že zákonem stanovená povinnost osob pečujících (i osob v evidenci) vzdělávat se, má v systému sociálně-právní ochrany dětí svůj smysl a je přínosem a podporou pro převážnou část pěstounů.

V rámci provedeného výzkumného šetření jsem se zaměřila na konkrétní doprovázející organizaci XY a jsem si plně vědoma toho, že jsem získala data „pouze“ z jedné instituce, tudíž tato problematika nebyla prozkoumána

dostatečně do hloubky a bylo by vhodné jí věnovat více pozornosti, například rozšířit výzkum na více doprovázejících organizací nebo zaměřit výzkum i na lektory vzdělávacích akcí a sociální pracovníky pro získání jiné perspektivy. Jsem si vědoma, že se odpovědi mohou v rámci jiných doprovázejících organizací zcela lišit, a to z mnoha důvodů, například ostatní doprovázející organizace mohou mít uzavřeny dohody o výkonu pěstounské péče i s osobami v evidenci, přístup k pěstounům u jiné doprovázející organizace může být odlišný, záleží i na tom, jaké vzdělávací kurzy pěstouni již absolvovali a podobně. Z tohoto důvodu několikrát v diplomové práci opakuji a zdůrazňuji, že výzkum byl proveden pouze v jedné z nich a výsledky výzkumu jsou vztahovány k doprovázející organizaci XY.

Věřím, že tato práce poskytne užitečné informace dané doprovázející organizaci XY a poslouží jí jako vhodný materiál pro plánování dalších vzdělávacích akcí. Na základě získaných informací mohou přizpůsobit vzdělávání konkrétním potřebám pěstounů a motivovat je tak k dalšímu studiu a získávání nových informací, dovedností a znalostí, které pro ně mohou být přínosné v rámci výkonu pěstounské péče.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjistit vzdělávací potřeby pěstounů a spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů. Pro dosažení cíle byla provedena analýza vzdělávacích potřeb pěstounů v konkrétní doprovázející organizaci, která je, pro účely této diplomové práce, označována jako „doprovázející organizace XY“. Přesněji jsem chtěla zjistit, jaké vzdělávací potřeby pěstouni mají, jaké informace jsou pro ně důležité, které oblasti či témata je během vzdělávání nejvíce zajímají a vnímají je jako potřebné v rámci výkonu pěstounské péče. Dále jsem zkoumala jejich spokojenost se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů a to, zda je tato nabídka vzdělávacích kurzů v souladu s jejich potřebami.

Diplomovou práci jsem rozdělila do dvou částí – teoretické a empirické. V teoretické části diplomové práce jsem se zabývala problematikou systému náhradní rodinné péče, především pak pěstounské péče. Následující kapitole jsem věnovala dohodám o výkonu pěstounské péče a doprovázejícím organizacím. V poslední kapitole teoretické části práce jsem popisovala vzdělávání dospělých a svoji pozornost jsem zaměřila na vzdělávací potřeby.

V empirické části diplomové práce jsem se věnovala samotnému výzkumu. Nejprve jsem uvedla základní metodiku sběru dat, představila jsem cíle, dílčí cíle, výzkumné otázky, metodu a techniku výzkumu, popsala jsem strategii tvorby otázek do osnovy polostrukturovaného rozhovoru, výběr výzkumného vzorku a následný sběr dat a jeho zpracování. Poslední část jsem věnovala prezentaci výsledků a závěru výzkumu. Cíl diplomové práce byl splněn.

Zpracování diplomové práce na téma „*Vzdělávací potřeby pěstounů*“ pro mě bylo velkým přínosem. Díky výsledkům výzkumu jsem získala nový pohled

na danou problematiku, a především jsem se utvrdila v tom, že se dané oblasti chci věnovat i v budoucnu.

Zdroje

1. ADOPCE. *Zprostředkování náhradní rodinné péče*. Středisko náhradní rodinné péče. Citováno 6. 10. 2019. Dostupné z: <http://www.adopce.com/informace/zprostredkovani-nrp/>.
2. ARMSTRONG, M. (2002). *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing a.s.
3. CILEČKOVÁ K. (2014). *Změny v náhradní rodinné péči*. Časopis Sociální práce/Sociálna práca. 2, s. 61–70.
4. DISMAN, M. (2008). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.
5. HENDL, J. & REMR, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
6. KOTÝNKOVÁ, M., & NĚMEC, O. (2003). *Lidské zdroje na trhu práce*. Praha: Professional Publishing.
7. MÁCHALOVÁ, M. (2006). *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava: Gerlach Print.
8. MATĚJČEK, Z. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.
9. MIOVSKÝ, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
10. MŠMT. (2001). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. BÍLÁ KNIHA*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris.
11. MŠMT. (2007). *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Citováno 1. 11. 2019. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf.
12. OSN. (2015). *Úmluva o právech dítěte*. Citováno 25. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

13. PALÁN, Z. (1997). *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Daha.
14. PALÁN, Z. (2002). *Lidské zdroje – výkladový slovník*. Praha: Academia.
15. PAZLAROVÁ H. (ed.). (2016). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
16. PUNCH, K. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál.
17. RABUŠICOVÁ, M. & kol. (2008). *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita.
18. REICHEL, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
19. SMÉKAL, V. (2004). *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí*. Brno: Barrister & Principal.
20. ŠEĐOVÁ, K. & NOVOTNÝ, P. (2006). *Vzdělávací potřeby ve vztahu k účasti na vzdělávání dospělých*. Časopis Pedagogika. 2, s. 140–151.
21. TRNKOVÁ L. (2018). *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer.
22. VETEŠKA, J. & TURECKIOVÁ, M. (2008a). *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada Publishing a.s.
23. VETEŠKA, J. & TURECKIOVÁ, M. (2008b). *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha.
24. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
25. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
26. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam zkratk

Dohoda – Dohoda o výkonu pěstounské péče

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OZ – Občanský zákoník

PP – Pěstounská péče

Vyhláška – Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

ZSPOD – Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam grafů

Graf 1: Typ pěstounské péče.....	58
Graf 2: Nejvíce potřebné oblasti vzdělávacích akcí.....	59
Graf 3: Chybějící důležité informace související s výkonem pěstounské péče	62
Graf 4: Nejvíce potřebná témata vzdělávacích akcí	65
Graf 5: Témata či oblasti vzdělávacích kurzů, které pěstouny nejvíce zajímají (1. část)	66
Graf 6: Témata či oblasti vzdělávacích kurzů, které pěstouny nejvíce zajímají (2. část)	67
Graf 7: Spokojenost pěstounů se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů	68
Graf 8: Změna/zlepšení vzdělávacích kurzů.....	69
Graf 9: Názor pěstounů na jejich povinnost se vzdělávat.....	72

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma zprostředkování náhradní rodinné péče v České republice	24
--	----

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Záznamový arch (dotazník)	86
Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru.....	90

Přílohy

Příloha č. 1 - Záznamový arch (dotazník)

Záznamový arch (dotazník)

1. Jaký typ pěstounské péče vykonáváte?

- a) zprostředkovaná pěstounská péče krajským úřadem – **osoba pečující**
- b) příbuzenská pěstounská péče (péče o rodinného příslušníka) – **osoba pečující**
- c) pěstounská péče na přechodnou dobu – **osoba v evidenci**

2. Které oblasti či témata vzdělávacích akcí jsou pro Vás nejvíce potřebné v rámci výkonu pěstounské péče? Svoji odpověď/své odpovědi, prosím, dále rozveďte.

- a) péče o dítě (zdraví, výchova, vzdělávání, vývoj dítěte)
- b) krizové situace (situace, které mohou nastat v rámci výkonu pěstounské péče)
- c) psychologické (nejen péče o dítě, ale také o sebe sama)
- d) sociální (začlenění do společnosti – dítě se zdravotním znevýhodněním, jiného etnika)
- e) finanční (finanční gramotnost, dávky)
- f) právní (legislativa, proces zprostředkování náhradní rodinné péče, práva a povinnosti)
- g) jiné.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Která témata či oblasti vzdělávacích kurzů Vás nejvíce zajímají?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Jste spokojen(a) se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů?

a) Ano

b) Ne

Pokud ne, s čím konkrétně nejste spokojen(a)?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Pokud ano, existuje i přesto něco, co by se, dle Vašeho názoru, mohlo změnit, respektive zlepšit?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Existují informace, znalosti, dovednosti, rady nebo doporučení, které jste získal(a) během povinného vzdělávání a využíváte je v praxi?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Chyběly Vám někdy důležité informace v souvislosti s výkonem pěstounské péče?

a) Ano

b) Ne

Pokud ano, svoji odpověď, prosím, rozveďte.

.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

7. Co si myslíte o Vaší zákonem stanovené povinnosti plnit si 24hodinové vzdělávání za 12 (po sobě jdoucích) kalendářních měsíců?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

8. Pokud máte cokoli, co byste rád(a) zmínil(a) v kontextu tohoto tématu, zde je volný prostor pro Vás. Každá Vaše odpověď je důležitá a žádná nebude opomíjena.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Příloha č. 2 - Přepis rozhovoru

T: Tak já bych se jenom ještě teďka na začátek, tady abych to měla na záznamu, ujistila, že Vám nevadí, že budu pořizovat záznam z tohoto rozhovoru a že jste byla poučena o tom, že ta veškerá data, která získám, tak jsou anonymně podána a že budou využity jenom pro účely diplomové práce. Takže souhlasíte s tím, že budu tento rozhovor nahrávat?

R: Joo, nemám s tím problém žádný...

T: Dobře, tak moc děkuji... a můžeme tedy začít?

R: Hm... (pozn. Ve smyslu ano)

T: Tak první otázkou je, jaký typ pěstounské péče vykonáváte?

R: No... takový ten běžný...

T: Ee..Běžný, myslíte jakoby že jste osobou pečující.. a jste, no máte jakoby dítě v příbuzenské pěstounské péči, že je to Váš rodinný příslušník?

R: Nenene..

T: Takže vy jste zprostředkovaná krajským úřadem..

R: Jo, to je ono.. (smích) Jo..

T: Dobře.. v pořádku, takže zprostředkovaná pěstounská péče krajským úřadem.

R: Ano.

T: No a teď už bych se vrhla na takové jakoby delší otázky spíše..

R: Anoo...

T: Které oblasti nebo témata vzdělávacích akcí jsou pro Vás nejvíce potřebné v rámci výkonu pěstounské péče? Poprosím Vás pak i, abyste tu odpověď nějak jakoby rozvedla, aby to nebyla jen nějaká vypíchnutá oblast..

R: Joo.. tak asi takový ten základ.. jako jak přistupovat k tomu dítěti... nějak.. jak pracovat s jeho emocema nebo jak to vůbec vnímat... s jeho citlivostí... taky možná i ta finanční oblast... na co mám nárok... Hmm.. jak je to prostě zajištěno s tím finančním zajištěním a.. asi i ta.. trošku nějak.. hm.. nějaké to začlenění jako do té společnosti, když to dítě má nějaký zdravotní problém, aby ho ti ostatní brali a aby to bral i on sám.. noo..

T: Jasně.. takže jestli to shrnu, tak nějak jakoby správně, kdyžtak mě opravte, tak považujete za důležité nějakou psychologickou pomoc nebo jako péči o dítě, nějakou tu sociální oblast a nějakou finanční, dejme tomu..?

R: Jooo.. a možná potom i nějaké takové ty oblasti, kdy jsou takové ty vyhrocené situace s tím dítětem..

T: Jasný, myslíte nějaké..

R:.. No.. neumím to úplně popsat...

T: Jojo, nějaké jako krizové situace..

R: Jo.. asi jo no.

T: Jo, takže zkrátka nějaké situace, které mohou třeba v rámci toho výkonu pěstounské péče nastat, tak abyste věděla, jak postupovat.

R: Joo, asi.. Jo, určitě.

T: Jo, dobře. Ještě něco byste tady k té otázce řekla nebo..?

R: Asi ne...To je tak asi všechno dohromady.

T: Dobře... Tak se Vás dál zeptám, zůstanu zase u těch témat a oblastí, ale předtím jsem se Vás ptala, která jsou taková nejvíce užitečná, potřebná, ale teď by mě zajímalo, která Vás jako osobně nejvíce zajímají?

R: Hmm... Tak.. bavili jsme se nedávno o krádežích, drogách a různých takových jakoby konfliktních situacích, tak to.. potom nějaké to zvládání těch emocí, ať už moje nebo dítěte, nějaká ta... jak se to nazývá... aser – ti – vi - ta?

T: Myslíte asertivní jednání nebo...

R: Jo, asi jo...

T: ... takové to neústupné, že zkrátka vědět, jak jednat v dané situaci..

R: Ano... potom nějaké ty aspekty výchovy, třeba ty psychologické a potom různě.. myslím si, že mluvili o nastavování hranic s dítětem, tak asi to, to bylo docela fajn..

T: Jojo, takže je to celkem i podobné jako užitečné a potřebné, ale v něčem se to liší třeba..

R: Jojo, určitě, to mě zatím zajímalo nejvíc...

T: Dobře... A jste spokojena se současnou nabídkou vzdělávacích kurzů?

R: Jooo... i tím, co jsem vlastně řekla v předchozí otázce, tak jo.. myslím si, že jo. Nemám s tím problém, takže určitě.

T: A jakoby existuje i přes to, jakoby že jste spokojená, něco, co by se třeba mohlo nějak změnit nebo třeba jenom zlepšit? Jako něco, co by Vám pak více vyhovovalo?

R: Hmm.. asi.. asi ne. Je to fajn.

T: Dobře. Tak bych se Vás dál zeptala, jestli existují informace, znalosti, dovednosti, rady nebo nějaká doporučení, které jste získala během toho povinného vzdělávání a využíváte ho i v praxi?

R: No... tak určitě jak k tomu dítěti přistupovat a... hlavně jako k dítěti, které má zvláštní chování a jak řešit ty konfliktní situace...potom ten asertivní přístup, to, co jste říkala... to slovo dycky zapomenu...

T: Jojo, myslíte to asertivní jednání, jak jsme řešily...

R: Ano.. potom jak nějak udržovat s tím dítětem ty pravidla, ale zároveň tam mít ten přístup toho pečovatele, mít tam s ním ten laskavý přístup a zároveň taky dodržovat ty pravidla doma.. kde si možná najít ty hranice...

T: Jojo, určitě...

R: A možná nějaké i...hmmm.. nějaké to pochopení a tolerance.. to všechno mě asi až tady naučili...

T: Tak to je hodně důležité, takže poměrně dost věcí jste se jakoby v rámci toho vzdělávání naučila, jste získala.. které používáte i v praxi.

R: Jo, jako určitě co se týče těch dětí, tak asi až jako tady všechno.. takové to podstatné, teoretické.. nemám na to školu, nic.. a vždycky jsem to dělala tak nějak intuitivně..

T: Jasně, to chápu.. a chyběly Vám někdy nějaké důležité informace v souvislosti s výkonem pěstounské péče?

R: Hmm... asi ne... když už tak, tak jsme věděli, za kým se jít doptat, ale většinou nám bylo všechno řečeno, takže jsem s tím asi neměla problém.

T: Jo, to je super, takže kdyžtak víte, na koho byste se měla obrátit, ale zatím tato situace nenastala...

R: Ano...

T: Dobře...no a co si myslíte o Vaší zákonem stanovené povinnosti plnit si 24hodinové vzdělávání za 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců?

R: Jako je to přínosné, dozvíme se různé rady a zkušenosti ostatních a máme různé přednášky... je to příjemné setkání určitě s ostatníma pěstounama a můžeme zjistit, kdo má doma jaké problémy, s čím se potýkají.. že máme

úplně rozdílné a nebo naopak stejné.. je to zajímavé poznávat se navzájem a témata i jako lektoři jsou úžasní.. Hodnotím jako organizaci XY určitě kladně.

T: Jojo a když jakoby vynecháme tu organizaci, ale tak celkově to vzdělávání, na to vzdělávání, na tu povinnost.. vnímáte ji jakoby pozitivně, spíše, podle toho, co jste řekla, jestli to chápu správně...

R: Jooo, tak určitě, tím, že třeba jsem se tady ty informace neměla odkud dozvědět, maximálně nějaké knížky, ale tak to mít zprostředkované je fajn.. joo, souhlasím s tím.

T: Dobře... A máte ještě cokoli, co byste ráda zmínila v kontextu tohoto tématu? Jakoby je tu úplně volný prostor, cokoli, co Vás napadne.. samozřejmě nechci Vás nějak nutit nebo to.. nevím, jestli byste něco ráda třeba zmínila.

R: Tak já jsem jak s organizací XY a jak jsem říkala s lektorama spokojená, takže za mě je to fajn.

T: Dobře, takže nic dál byste už nic nechtěla říci?

R: Asi mě nic nenapadá momentálně..

T: Dobře, úplně chápu... tak, to už je všechno, takže moc děkuji za rozhovor..

R: Aha, dobře... taky děkuji...

T: A moc děkuji za Vaši ochotu a čas.

R: Rádo se stalo.